

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 26 Aralık 2022

Gönderim Tarihi: 21 Ekim 2022
Yayımlanma Tarihi: 30 Aralık 2022

Atıf Künyesi: Ünlü, S. & Geçgin, E. (2022). Öğrenci Apartlarında Çalışan Kadınların İş Yaşamı Deneyimleri: Niğde Örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 373-392.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1192922>

ÖĞRENCİ APARTLARINDA ÇALIŞAN KADINLARIN İŞ YAŞAMI DENEYİMLERİ: NİĞDE ÖRNEĞİ

Seda ÜNLÜ*
Ercan GEÇGİN**

Öz

Bu çalışmanın amacı, Niğde merkezde bulunan 5 ayrı öğrenci apartında çalışan kadınların işgücü piyasasındaki deneyimlerini ve bunun toplumsal rollerine etkisini etnografik yöntemle araştırmaktır. Bu doğrultuda, Ekim 2021 ve Haziran 2022 tarihinde katılımcı gözlem ve 2022'nin Şubat ve Mart aylarında 13 çalışan kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma neticesinde kadınların maddi imkânlarının yetersizliğinin işgücü piyasasına katılma sürecinde birincil rol oynadığı görülmüştür. Çalışma yaşamı, kadınların toplumsal benliğini inşa etme biçimlerini değiştirmektedir. Kadınlar kamusal alana dâhil oldukça bireysellikleri, sosyalleşmeleri ve özgüvenleri de artmaktadır. Çalışma yaşamı kadının güçlenmesinde etkin rol oynamasına rağmen ev içi işlerde iş bölümünün olmamasından dolayı toplumsal rollerinin değişmesi yönünde bazı dirençlerin olduğu da görülmüştür. İşlerine dair problemlerle baş etmede kadınlar iki strateji gütmektedirler: 1) probleme odaklanmak ve çözümlene kadar çaba göstermek; 2) problemin işverene taşınması durumunda sessiz kalmak. İşten çıkarılma korkusu susma nedenlerinden sayılabilir. Çalışma ortamında takım ilişkisinin olduğu, işverenin erkek olduğu durumlarda etkileşimlerin mesafeli, işverenlerin kadın olduğu durumlarda birincil ilişkilerin kurulduğu ve öğrencilerle duygusal emeği ifade eden ailevi bağların tesis edildiği keşfedilen bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Çalışma Yaşamı, Duygusal Emek, Kadın Emeği, Niğde, Öğrenci Apartı.

Working Experiences of Women Working in Student Hostels: Niğde Case

Abstract

This study using an ethnographic research method, aimed to explore the experiences of women working in 5 separate student hostels located in the center of Niğde in the labor market and the impact of this their social life. For this purpose, in-depth interviews were conducted with 13 working women in February and March of 2022, as well as participant observations (on October 2021 and June 2022). The findings of the research show that the lack of financial opportunities for women plays a primary role in the process of participation in the labour market and that working life changes the way women build their social self. As women are included in the public sphere, their individuality, socialization, self-confidence increase and they feel

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Niğde/Türkiye. E-posta: unluseda80@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2370-3203>.

** Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Niğde/Türkiye. E-posta: ercangcn@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-9896-119X>.

stronger, but due to the lack of domestic division of labor, they encounter some resistance in changing their social roles. Women have two strategies for dealing with work-related problems: 1) to focus on the problem and strive until it is resolved, 2) to remain silent when the problem is disclosed to the employer. Fear of dismissal can be considered one of the reasons for their silence. It is found that there is a team relationship in the working environment, the interactions are distant when the employer is male, primary relations are established when the employers are female, and familial ties are formed with the students, which can be seen as a form of emotional labor.

Keywords: Emotional Labor, Niğde, Student Hostels, Women's Labor, Working Life.

Giriş

Türkiye’de üniversite öğrencilerinin barınma ihtiyaçlarına yönelik olarak hizmet sektörü kapsamındaki yurtların yanı sıra öğrenci apartları da bulunmaktadır. Söz konusu apartlarda kadınlar da yaygın olarak çalıştırılmaktadır. Temizlik görevlisi, aşçı veya yönetici/müdire gibi farklı pozisyonlarda kadınlar bu sektörde istihdam edilmektedir. Türkiye’nin pek çok kentinde olduğu gibi Niğde merkezde de öğrenci apartları bulunmakta ve öğrenciler tarafından yaygın talep görmesi hasebiyle bu sektörde kadın istihdamına ihtiyaç da duyulmaktadır. Bu çalışma, Niğde’deki öğrenci apartlarında çalışan kadınların iş yaşamı deneyimlerine yakından bakma gayesiyle gerçekleştirilen saha araştırmasına dayanmaktadır.

Öğrenci apartları kadınların istihdam alanlarından birini oluşturmasına ve öğrenciler tarafından apartlara talebin fazla olmasına rağmen Türkiye’de hizmet sektöründe kadın emeği üzerine çalışmalar (Tükeltürk ve Perçin, 2008; Özkaplan, 2015; Topkaya ve Korucu 2018) yapılırken öğrenci apartlarında çalışan kadınlara ilişkin bir araştırmanın henüz gerçekleştirilmediği görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmamız, kadınların çalışma yaşamındaki deneyimlerini ve bu deneyimlerin kadınların toplumsal rollerinde yaratmış olduğu etkiyi yakından araştırmayı amaçlamıştır. Öğrenci apartlarında çalışan kadınların durumlarına ve çalışma yaşamı deneyimlerine nitel araştırma yöntemiyle ulaşılmıştır. Kadınların çalıştıkları pozisyonlar, işe giriş süreçleri, çalışma yaşamının aile içinde karar alma süreçlerine etkisi ve ev içi işlerde konum alışı gibi etkenler toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Kadınların iş yaşamı etkileşimlerinde ise Goffman’ın dramaturji yaklaşımından kısmi olarak faydalanılmıştır. Kadınların çalışma ilişkilerindeki ve gündelik yaşamlarındaki çoklu rollerinin tekabül ettiği farklı yaşam sahnelerinin birbiriyle bağlantısını kurabilmek adına bu yaklaşım dikkate alınmıştır. İlgili kavramlar metin içerisinde ayrıca bir bölümde izah edilmemiş olup bulguların çözümlenmesi sırasında işe koşulmuştur.

Makalede öncelikli olarak kadın emeğine yönelik birtakım çalışmalara yer verilmiş, sonrasında ise elde edilen bulgular bazı tematikler ekseninde analiz edilmiştir. Bu bağlamda genel hatlarıyla kadınların iş yaşamı öykülerine, işe giriş süreci ve sosyal çevrenin tutumlarına, kadının güçlenmesinin önünü açan etkenlere, “aile gibi olmak” söylemiyle kadınların emeklerinin araçsallaştırıldığına ve böylelikle emek sömürsünün rızaya dayalı biçimde gerçekleştirildiğine dikkat çekilmiştir. Kadınların iş yaşamına ilişkin zorluklarla ve problemlerle baş etme stratejilerine eğilmekle beraber çalışma yaşamında kadınların iş arkadaşlarıyla, işveren ve öğrenciler ile olan etkileşimlerine de yakından bakılmıştır.

1. Kadın Emeğine İlişkin Bazı Çalışmalar

Türkiye’de kadın emeğini anlayabilmek için tarihsel arka planına bakmakta yarar vardır. Makal’a göre (2010: 17) kadın emeği, Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet Türkiye’si arasında bazı geçişliliklere ve sürekliliklere sahiptir. Kadın emeğinin tarihsel seyrini konu aldığı çalışmada kadınların yüzyıllardır tarımsal faaliyetlerin çalışma alanlarını oluşturduğunu belirtmektedir. Ücretlilik konusu söz konusu olduğunda ise kadınların geçici tarım işçileri arasında yer aldıkları belirtilmektedir. Sınai faaliyetler düzleminde ev içerisinde yapılan halıcılık ve dokumacılık kadınların önemli çalışma alanını oluşturmaktadır. Küçük atölyelerde gerçekleştirilen dokumacılık faaliyeti kadınlar özelinde ev dışında yapılan ilk faaliyeti oluşturmaktadır. 1913-1915 Sanayi Sayımı sonuçlarına göre ülkenin önemli sanayi kuruluşlarında çalışanların üçte birinin kadın olduğu belirlenmiştir ve kadınların geleneksel rolleriyle ilintili

olarak çalışma yaşamının içerisindeyler. Dokumacılık ve halıcılık alanında birçok kadının çalıştığı bilinmektedir (Makal, 2010: 18). Kadınlar çeşitli alanlarda fabrikalarda çalışmıştır ancak fabrikalarda çalışmaya başlamaları savaş dönemlerine denk gelmektedir. Erkeklerin cephede olduğu dönem boyunca kadınlar fabrikalarda çalışmışlardır. Savaş olduğu dönemlerde çalışana duyulan ihtiyaç kadınların fabrikalar için yedek sanayi ordusu¹ haline gelmesinin önünü açmıştır ancak bu durum geçicidir ve savaşın sonlanması durumunda kadınların tekrar evlerine dönmelerini ifade etmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın işçilere ilişkin verileri paylaşan ilk kaynak 1927 Sanayi Sayımı sonuçlarıdır. Bu sonuçlara göre 14 yaşından büyük kadın işçilerin %43,7'si tarımsal kaynaklı ürünler işleyen sanayilerde, %48,1'ise dokumacılık alanlarında çalışmaktadır. İş Kanunu kapsamında elde edilen verilere göre 1937'de kadınların %19,5'i 1943'te %23,7'si ise dokuma sanayinde çalışmaktadır (Makal, 2015: 42-47). Böylelikle Osmanlı ve Cumhuriyetin ilk dönemleri arasında özellikle işin niteliği konusunda benzeşme olduğu söylenebilir. 1950'li yıllarda yaşanan kırdan kentte göçle birlikte; kırsal alanlarda tarımda istihdam edilen kadın nüfusunun kentsel yaşamda işgücü piyasasının dışında bırakıldığını söylemek mümkündür. Kadınların işgücü piyasasını dışında tutulmaları ev kadını olarak konumlanmalarının önünü açmıştır.

Türkiye'de enformel sektör 1960'lı ve 1970'li yıllarda ön plana çıkmıştır. 1970'ler hem endüstriyel üretim organizasyonlarında hem de işgücü ilişkilerinde değişimlere neden olmuştur. Değişim endüstriyel üretimin mekânsal olarak yeniden düzenlemesine neden olmuştur. Buna “yeni dünya iş bölümü” denilmektedir. Değişen iş bölümü enformelleşme ve esnekleşmeyi meydana getirmiştir (Dedeoğlu, 2000: 162-163). 1980'li yıllar emek piyasasının neoliberal politikalar ekseninde esnekleştirildiği ve kuralsızlaştırıldığı dönemi ifade etmektedir. İşgücü piyasasının esnekleştirilmesi ve kuralsızlaştırılması güvencesizliğin ve korumasızlığın geniş bir alana yayılmasını temsil etmektedir. Bu dönemde enformel çalışma kollarının yaygınlaşması ve düşük maliyetli üretimin öncelenmesi söz konusudur. Bu durum toplumsal cinsiyet bileşimini olumsuz etkilemiştir ve kadın emeğini ön plana çıkarmıştır (Toksöz, 2018: 140).

Kadının ev içi emeğine benzer çalışma alanlarının yaygınlaşması kadın istihdamını arttıran bir unsur olarak değerlendirilebilir. Ancak bu istihdam biçimi formel sektörün dışındadır. Başka bir değişle geleneksel olarak kadını ilintili olduğu düşünülen istihdam biçimleri; güvencesiz, düzensiz ve düşük ücretleri kapsamaktadır. Enformel sektörde çalışan kadınların parça başı işçisi, kendi hesabına satıcı, geçici işçi ve ücretsiz ev işçisi olduğuna çok az bir kısmının ise işveren olduğuna dikkat çekilir (Toksöz, 2018: 155). Bu açıdan literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin Aktaş (2013) ev eksenli çalışan kadınları belirli bir işverene bağlı olarak üretim yapan kadınlar ve kendi ürettikleri ürünleri pazara sunan kadınlar olmak üzere karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Kadının kamusal alanın dışında tutulduğu, güvencesiz ve düşük ücretle çalışmasının emeğinin görünmez hale getirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Aslan (2016) ev eksenli çalışan kadınların sosyal ve ekonomik hayatlarına ilişkin çalışma; sosyal hayatlarının iş yaşamından bağımsız düşünülmediği ve kadınların ev eksenli çalışmayı bir iş olarak görmekten ziyade el becerilerinin aileye katkısı olarak gördükleri ve parça başı yapılan işlerin “pazar parası” olarak ifade edildiğini belirlemiştir. Kümbetoğlu, User ve Akpınar (2015) tekstil, gıda ve hizmet sektörlerinde çalışan işçi kadınların kayıt dışı çalışmalarının hayatlarına nasıl yansıdığını ve hak kayıplarını nasıl çoğalttığını ortaya koydukları çalışmada; kayıt dışı çalışmanın ekonomik riskleri taşıdığı gibi hak ihlallerine karşı sendikal haklarının bilincinde olunmadığını, çalışan işçi kadınların kolektif bilince sahip olmadıkları, iş kazaları ve iş hastalıklarında işverenin sorumluluk almadığı bunun yanı sıra çalışma yaşamının ağır koşullarına ek olarak beslenme, dinlenme, hijyen koşullarının yetersizliği ve sosyal güvenlik mahrum kalmalarıyla emek sömürsünün gözler önüne serildiğine dikkat çekilmektedir.

Birçok çalışma alanında kadın emeğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle kadın emeğine ilişkin çalışmalar çeşitlilik göstermektedir. Etike ve Demir (2017) tarafından medya endüstrisi üzerinden kadın emeğinin incelendiği çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği ve kadınların

¹ Yedek sanayi ordusu işsizleri ifade etmektedir. Ancak klasik anlamda cari ücretten iş arayıp da iş bulamayan işsizler yerine, cari ücret düzeyinde çalışmanın çalışmamayla pek bir anlam ihtiva etmemesi nedeniyle iş piyasasına emeğini arz etmeyenler olarak tanımlanır: Emsen, 1999: 169.

evlenmeleri veya anne olmaları durumunda iş ve iş dışındaki yaşamları arasında tercih yapmak durumunda kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Şahin ve Acar Şentürk'ün (2019) toplumsal cinsiyet rollerinin halkla ilişkiler ve reklamcılık alanında çalışan kadınların iş yaşamını nasıl şekillendirdiğine yönelik çalışmasında işe kabul edilme aşamasında annelik rolleri, evli olma veya evlenecek olma gibi unsurların dezavantajlı bir durum yarattığı belirlenmiştir. Yücel'in (2019) sanayide otomasyon ve kadın emeği çalışmasında elde edilen bulgulara göre yüksek oranda kadın istihdam edildiği ancak kadınların işlerinin rutini (makinelerin insan kontrolü olmadan gerçekleştirdiği görevler) barındırdığına dikkat çekilerek kadınların yoğun olarak çalıştığı alanlarda erkeklere göre dezavantajlı olduğu belirlenmiştir. Ciğerci Ulukan (2019) ise fındık işletme fabrikalarında çalışan kadınları konu aldığı çalışmada, iş yaşamının kadının toplumsal cinsiyet rollerini nasıl etkilediği üzerine durulmuştur. Elde edilen bulgulara göre kadınlar hanenin işleyebileceği toprağı varsa ücretsiz tarım işçisi olarak çalıştığı bunun dışında fındık fabrikalarında ücretli çalıştıkları belirlenmiştir. Kadınların evin geçiminin sağlanamadığı noktada ücretli bir işte çalıştıkları ve kazançlarını genel olarak ev içi giderlere harcadıkları ortaya koyulmuştur.

Lojistik sektöründe beyaz yakalı kadın çalışanların cam tavan algılarının motivasyonla olan ilişkisi (Yanmaz ve Korkmaz, 2021) incelenmiştir. Cam tavan algısının motivasyon üzerinde düşük düzeyde anlamlı olduğu sonucuna ulaşıırken ücret ve arkadaşlık ilişkileri gibi dışsal motivasyonu oluşturan unsurların daha belirleyici olduğu görülmüştür. Cinsiyet ayrımcılığı, örgüt kültürü ve politikalarının ise motivasyonla negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı olduğuna ulaşılmıştır. Bilir (2018) ise alışveriş merkezlerinde satış görevlisi olarak çalışan kadınların duygusal ve estetik emeğini konu aldığı çalışmasında müşteri ile olan ilişkilerini incelemekle birlikte işverenlerinin satış görevlisi kadınlar üzerindeki beden ve duygu denetimi üzerine durulmuştur. İş yerinde her zaman mutlu ve güler yüzlü görünmek zorunda olan kadınlar, gerçekte hissettiği ile o an içinde bulunduğu duygu arasında oluşan zıtlık duygusal çelişkinin meydana gelmesine neden olmaktadır. Kadınların iş yerinde nasıl giyinmesi gerektiği, kullanılan üslup, duygularının kontrol altında tutulması ve müşteriye karşı davranış biçimleri işverenler tarafından belirlendiği ortaya koyulmaktadır.

Bakım sektöründe kayıt dışı çalışan kadınların emeği üzerine gerçekleştirilen çalışmada Kalaycıoğlu, Rittersberger Tılıç ve Çelik (2016) şu noktalara dikkat çekmişlerdir: Kadın istihdamını arttırmanın temel bileşeni olarak görülen bakım sektörü kadınların daha çok kayıtsız biçimde çalıştığı alanlardır. Bakım işleri çocuk, hasta ve yaşlı bakımını içermekte ve kendi arasında hiyerarşik bir nitelik göstermektedir. Kadının düşük eğitim düzeyi ve düşük çalışma deneyimi olması bu sektöre her yaşta dahil olunabilmesinin önemli görüldüğüne dikkat çekilmektedir. Evli ve çocuk sahibi olmayı çocuk bakıcılığında deneyim olarak nitelendirildiği belirtilmektedir. Ayrıca hiyerarşik yapı içerisinde çocuk bakıcılığının en üstte olduğu ve orta sınıf ailelerin çocuklarına bakan çocuk bakıcılarının yalnızca çocukla ilgilenmesi gerektiği üzerine durulur. Orta sınıf ailelerinin çocuk bakıcıları ev içi işlerle ilgilenmedikleri için statülerinin arttığı belirtilmektedir. Ancak orta alt sınıf ailelerin çocuklarına bakan çocuk bakıcılarından ev içi işlerde beklenmekte ve bu kişilerin iş yükleri artmaktadır. Böylelikle orta alt sınıf ailelerinin çocuk bakıcıları hiyerarşinin ikinci basamağında yer almaktadır. Üçüncü sırada yaşlı bakımı ve son sırada hasta bakımının yer aldığına dikkat çekilerek profesyonelliğin artmasıyla hiyerarşinin düştüğüne değinilmektedir. Bakım işleri için belirli bir eğitim düzeyi veya sertifika istenmiyor oluşu kadınların çalışılabilirliğini artıran bir nokta iken annelik ve ev içi işlerin biliniyor olması yeterli görülmektedir. Kocacık ve Ayan'ın (2011) tekstil alanında çalışan kadınların çalışma sorunları olarak; iş yeri ilişkilerinin düzeyli olmaması, sosyal güvenliğin bulunmaması, çalışma sürelerinin uzunluğu gösterilebilir. Kadınların geleneksel cinsiyet rollerinin korunduğunu herhangi bir değişimin görülmediği de ortaya koyulmuştur. Benzer şekilde Ciğerci Ulukan ve Özmen Yılmaz (2015) kamu sağlık sektöründe taşeron kadın işçilerin sözleşmeli olarak çalışmalarının yanı sıra kadrolu çalışanlara göre çok daha düşük ücret aldıkları, iş tanımının net olmaması ve geleneksel cinsiyet rolleri ekseninde ev içerisinde ücretsiz olarak yaptıkları işleri ücretli yapmaları ve bu yönde kendi işleri dışında da görevlendirmeler verilmesi taşeron kadın işçinin doğal görevi olarak tanımlandığına dikkat çekilmiştir. Kadınların çalışmasının hane içi ekonomiye olumlu katkı sağlamasına karşın ev içi karar alma süreçlerine ve ev içi işlerdeki iş bölümüne ilişkin herhangi bir değişime neden olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Hüseyinli'ye (2015) göre ailevi sorumluluklar, ev içi işler ve çocuk bakımı kadının rolleri ile ilişkilendirildiği için kadınların istihdamı esnek çalışma saatlerinin olduğu, yarı zamanlı bir çalışma şeklinde biçimlenmektedir. Kadın istihdamının sağlanması ve iş yaşamında aktif rol

alması yönünde yapılan önemli girişimlerden biri olarak değerlendirilen ebeveyn izni, çocuk bakımında erkeklerin daha çok rol almasının sağlanması ve cinsiyet rollerindeki değişimin önünün açılması önem taşımaktadır. Bu yönde sosyal politikaların geliştirilmesine yönelik adımların atılması önemlidir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Niğde kentinde bulunan Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi 7575 ön lisans öğrencisine, 13773 lisans öğrencisine ve 2438 lisansüstü öğrencisine sahiptir. Öğrencilerin konaklayabileceği 13 adet yurt bulunmaktadır. ² Öğrenci apartları ise özel sektörde yurtlara alternatif oluşturan konaklama alanlarıdır. Niğde’de 10 tane öğrenci apartı olduğu bilinmektedir. Öğrenci apartlarında tek kişi kalma imkanının olması, mutfak ve banyonun en az iki kişi ile kullanılıyor olması (iki odanın beraber kiralanması durumunda mutfak ve banyo tek kişi tarafından kullanılmaktadır) öğrenciler tarafından avantaj olarak değerlendirildiği söylenebilir. Öğrenci apartlarında iki ve üç kişilik odalar da mevcuttur ancak tek kişilik odaların öncelikli kiralandığı görülmektedir. Elektrik, su, ısınma ve internet gibi hizmetlerin konaklama ücretine dahil olduğu öğrenci apartları, konaklayan öğrenciler tarafından görece ev rahatlığının sağlandığı mekanlar olmaları nedeniyle tercih edildiği söylenebilir. Öğrenci apartlarının aylık en az 1050 TL ile 1850 TL arasında değişen fiyatlara sahip olduğu edinilen bilgiler arasındadır. Ancak bu fiyatların 2021-2022 eğitim öğretim yılı akademik takvimi için geçerli olduğunu belirtmek gerekir. Apartların öğrenci ağırlama kapasitesi 60 ile 180 aralığındadır. Apartlardaki sistem öğrencilerin ve ailelerinin memnuniyeti üzerine kurulmuştur. Öğrencilerin sıklıkla tercih ettiği konaklama alanları olması, kadınların öğrenci apartlarında istihdam edilmesi ve aparttaki etkileşimlerin dikkat çekici olması bu çalışmanın gerçekleştirilme gerekçeleri arasındadır.

Kadınların ücretli bir işte çalışması ekonomik güçlenmenin³ önünü açan bir faktördür. Bu doğrultuda kadının işinin niteliği ve çalışma koşulları, işe nasıl girdiği ve işini nasıl tanımladığı gibi etkenlerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Böylece öğrenci apartında çalışan kadınların, iş yaşamına ilişkin deneyimlerinin ortaya koyulması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. İş ilişkilerinin nasıl kurulduğu, iş arkadaşları ve apartta konaklayan öğrenciler ile etkileşimleri, ücretli bir işte çalışıyor olmanın kadının güçlenmesini hangi açılardan katkı sağladığı, toplumsal cinsiyet rollerinde değişmelerin olup olmadığı ve sosyal çevrelerinde oluşan değişimlerin belirlenmesi çalışmanın alt amaçlarındandır.

Öğrenci apartlarında çalışan kadınların işgücü piyasasındaki deneyimlerini ve çalışmanın, toplumsal cinsiyet rollerindeki etkisini keşfetmeye dayanan bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan etnografik desene göre gerçekleştirilmiştir. Etnografik araştırma, aynı kültürü paylaşan belirli bir gruptaki bireylerin birbirleriyle iletişimlerini, etkileşim tarzlarını ve kültürel sembollerini yakından inceler. Araştırma nesnesi; sosyal aktör, yer ya da belirli bir alt kültür olabilir. Etnografik araştırma, toplumsal bağlamları dışarıdan gözleme yoluyla sürekli çıkarımlar yapılan bir desen olmasının yanı sıra bireylerin yaşamlarının, davranışlarının ve sosyal etkileşimlerinin anlamlarını keşfetmeye dayanır (Neuman, 2020: 673). Bu çalışma etnografik araştırma türlerinden biri olan gerçekçi etnografi yaklaşımı ile yapılmıştır. Gerçekçi etnografi yaklaşımında olaylar üçüncü kişi anlatımı ile objektif bir şekilde araştırmacının gözlemleri ve incelenen grubun ifadelerinin doğrudan aktarıldığı bir yaklaşımdır. Bireylerin gündelik yaşamları hakkında ayrıntılı bilgi verilir ayrıca katılımcı gözlem ve mülakat tekniği ile elde edilen bulgular, sosyal yerler, aktörler temalar ve modeller gibi unsurlarla betimlenir ve yorumlanır (Creswell, 2021).

Öğrenci apartları evreninden Niğde/Merkez’de yer alan 5 apart örneklem olarak seçilmiştir. Niğde’deki tüm apartlardan ikisi günlük olarak da kiralanması nedeniyle çalışmaya dahil edilmemiştir.

² Bilgiler şu adresten alınmıştır: <https://www.ohu.edu.tr/sayilarla/>

³ Güçlenme, kadınların kendi yaşamlarında kontrol sahibi olmalarıdır. Güçlenme kavramı kadınların kendi değerlerine göre yaşayabilme, seçimler yapabilme, karar alabilmelerini içerir. Kadınların güçlenmeleri daha önce reddedilen veya kısıtlanan haklara, yeteneklere, tesislere ve kaynaklara ulaşabilmelerini sağlayarak ve onları güçlendirerek sosyal, ekonomik, politik ve yasal olarak hareket etmelerini sağlamak biçiminde de tanımlanabilir (Ecevit, 2021: 22). Çalışmamız bağlamında elde edilen bulgulara göre “güçlenme” kavramı öncelikle ekonomi ile temellendirilmiş olup Niğde’deki toplumsal yapı bağlamında bireyselleşme, sosyalleşme, özgüven gibi ön plana çıkan unsurların başlangıcı olarak yorumlanmıştır. Dolayısıyla kadının güçlenmesi kavramı ekonomik ve sosyal anlamda bir güçlenmeyi kapsamaktadır.

Çalışma yalnızca eğitim öğretim süresi boyunca öğrencilere hizmet veren apartları kapsamaktadır. Diğer 3 apartın çalışanlarına ulaşılamaması ve ulaşılanların da görüşmeyi kabul etmemeleri nedeniyle çalışmanın örneklemini 5 öğrenci apartında çalışan 13 kadın oluşturmuştur. Örneklem homojen örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Creswell'e (2021) göre homojen örnekleme farklılığın az olduğu birbiriyle benzeşen grupların incelendiği bir örnekleme stratejisidir. Etnografik araştırmaya uygun olarak çalışmamızın temel veri toplama tekniği katılımcı gözlemdir. Katılımcı gözlem ile çalışma alanının doğal ortamına ilişkin bilgi edinilmiştir. Katılımcıların kendi aralarındaki iletişimi, öğrenciler ile etkileşimleri ve işverenle olan ilişkileri katılımcı gözlem yoluyla incelenmiştir. Makalenin birinci yazarının apartta kalıyor oluşu bu imkânı sağlamıştır. Katılımcı gözlem Ekim 2021 ve Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. İlk üç ay boyunca yapılan katılımcı gözlem sonucunda yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır ve derinlemesine görüşmeler 9 Şubat 2022 ve 24 Mart 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yüz yüze olarak kadınların çalışma alanlarında gerçekleştirilmiştir. Katılımcı gözlem ile elde edilen bilgiler ise not edilmiştir. Bu notlar arasında katılımcıların işe geliş gidiş saatleri, işe gelirken nasıl giyindikleri, bazı katılımcıların iş yerinde kıyafetlerini değiştirme nedenleri, iş yerinde belirli olan iş tanımları dışında hangi zamanlarda beraber vakit geçirdikleri ve aralarında kurulan iletişimin niteliği yer almaktadır. Bunun yanı sıra işveren ile ilişkileri, öğrenciler ile nasıl bir iletişimi benimsedikleri, şahit olunan olaylar, günlük yaşamın akışı içerisinde katılımcılar ile olağan sohbetler çalışmanın bağlamı ve olay yerinin ekolojisi göz önünde bulundurularak not edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmadan önce katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiştir ve onam formu imzalatılmıştır. Görüşmenin kayıt altına alınmasına izin veren katılımcılarla görüşmeler ses kayıt cihazına alınmıştır. İzin vermeyen katılımcıların ise sorulara verilen yanıtları not edilmiştir. Görüşmeler en az 15 dakika en fazla 1 saat aralığında sürmüştür. Araştırmacının öğrenci apartında konaklıyor olması etnografik araştırmaya zemin hazırlarken örneklem grubuna dahil edilen diğer dört öğrenci apartında çalışan kadınlarla uzun sohbet ortamları oluşmuş ve bazı apartlara birden fazla ziyaret gerçekleştirilerek katılımcı gözlem olanağı sağlanmıştır.⁴

Çalışmamızda elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi ekseninde çözümlenmiştir. Betimsel analiz, Baltacı'ya (2019) göre yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda elde edilen bulguların gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş şekilde sunumudur. İçerik analizi ise belirli bir olgu ya da olayı mercek altına alarak ilgili olgu veya olayın kökenine inmeyi sağlar. Bu bağlamda elde edilen bulgulardan yola çıkılarak belirli tematikler oluşturulmuştur. Araştırmanın yapıldığı yere ilişkin bilgiler verilmiştir, olaylar betimlenmiş ve olay yerinin genel bir resmi çizilmiştir.

3. Bulgular

Görüşmelerden elde edilen bulgulara geçmeden önce yapılan gözlemlerden yola çıkılarak çalışma alanlarının mekânsal özelliklerine, bazı rutinelere ilişkin bilgilere yer verilecektir ve elde edilen bulgular ışığında veriler alt başlıklar altında çözümlenecektir. Üçü kız apartı, ikisi erkek apartı olmak üzere beş öğrenci apartında çalışan kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların beşi erkek apartında sekizi kız apartında çalışmaktadır. Çalışmanın çıkış noktası kız ve erkek apartında çalışan kadınların deneyimlerini karşılaştırmak değildir ancak öğrenciler ve işveren ile etkileşimler düzleminde farklılıklar meydana geldiğini belirterek bu durumun başka bir araştırmanın konusu olabileceğini not etmek gerekir.

Apartlar tek kişilik, çift kişilik ve üç kişilik odalara sahiptir. Apartlarda banyo ve mutfak ortak alanlar olarak kullanılmaktadır. Yalnızca bir erkek apartında kahvaltı ve akşam yemeği apart tarafından karşılanmaktadır. Diğer dört apartta öğrenciler kendi yemeklerini yapma imkanına sahiptir ve apart herhangi bir yemek ihtiyacını karşılamamaktadır. Apartlarda personel odası bulunmakla beraber, gece müdiresinin kalması için oda ve yemeklerini yapabilecekleri mutfak bulunmaktadır. Kadınların genel olarak sabah kahvaltısını iş arkadaşlarıyla apartta yaptıkları gözlenmiştir. Bazı apartlarda giyinme odası da bulunmaktadır. Apartların müdire odaları dış cepheye bakan bir şekilde konumlanmıştır. Giriş çıkış yapanları görmelerini kolaylaştıracak şekilde masaları dış kapıya bakmaktadır. Masanın arka kısmındaki

⁴ Araştırma öncesinde Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır (26. 01. 2022 tarih ve 2022/01-21 sayılı Karar).

kitaplıkta öğrencilere ait dosyalar bulunmaktadır. Masanın sağ veya sol köşesinde güvenlik kameralarının takibinin yapıldığı ekran vardır. Yalnızca iki apartın ofisinde televizyon bulunmaktadır.

Temizlik görevlisi kadınların standart kıyafetleri olmadığı ancak temizlik yaparken rahat hissedecekleri kıyafetler tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Buna karşın öğrencilerin yemek ihtiyacını karşılayan erkek apartındaki aşçıların beyaz ve pembe renklerinden oluşan gömlek tipi kıyafet kullandıkları belirlenmiştir. İşe geliş saatlerinde veya iş çıkış saatlerinde kıyafet seçimlerine dikkat ettikleri gözlemler arasındadır. Bu doğrultuda işe çok şık ve bakımlı geldiklerini, kremler sürdüklerini, makyaj yaptıklarını söyleyen temizlik görevlisi kadınlar bu unsurlara iş çıkışı da dikkat ettiklerini belirtmeleri gözlemleri destekler niteliktedir. Kadınların iş yaşamı ile beraber kamusal alanda nasıl göründüklerini önemsedikleri, fiziksel ve estetik görüntülerine önem verdikleri bu doğrultuda araştırmacıya fotoğraflarını göstermek suretiyle iş yaşamından önce ve sonra ortaya koydukları benlik inşa etme sürecinin aktarıldığını söylemek mümkündür.

Kadınlar kendilerini temizlik görevlisi, yönetici, gece veya gündüz müdiresi olarak tanımlasalar da net bir iş tanımının olmadığı kanaati oluşmuştur. Görüşmeler sırasında kendisini müdire olarak tanımlayan kişinin cevaplaması gereken telefonu temizlik görevlisinin açması, arıza olan durumlarda rol almaları bu duruma örnek verilebilir. Kendi işleri dışındaki işlerle de ilgilenme eğiliminin yüksek olduğu söylenebilir. Farklı öğrenci apartlarında çalışan, benzer işleri yaptıkları tespit edilen katılımcıların bir kısmının kendisini yönetici bir kısmının ise gündüz veya gece müdiresi olarak tanımladığı elde edilen bulgular arasındadır.

Araştırma beş ayrı öğrenci apartında çalışan on üç katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Tablo 1’de de görüleceği üzere yaş, medeni durum, eğitim bakımından katılımcılar arasında heterojenlik söz konusudur. Araştırmaya dahil edilen kadınlardan 3’ü üniversite, 1’i ön lisans (4’ü de yöneticidir), 3’ü lise, 6’sı ise ilkököl mezundur. Çoğunluğu asgari ücret almaktadır. K11 (32, Sekreter/Evli) hariç tüm katılımcılar sigortalıdır. Ancak hiçbirisi sendikalı değildir. Keza sendikal haklarla ilgili fikir sahibi olan katılımcı sayısı azdır. K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli) ve K13 (53, Temizlik Görevlisi/Bekar) ise sendikanın gerekliliğine vurgu yapmışlardır.

Tablo 1. Görüşme Yapılan Kişilerin Demografik Bilgileri.

Katılımcılar	Yaş	Medeni Durum	Eğitim	Kazanç	İş Tanımı
K1	45	Evli	Lise	Asgari Ücret	Temizlik Görevlisi
K2	42	Evli	İlkokul	Asgari Ücret	Temizlik Görevlisi
K3	49	Bekar	İlkokul	Asgari Ücret	Aşçı
K4	51	Evli	İlkokul	Asgari Ücret	Aşçı
K5	26	Bekar	Lisans	Asgari Ücret	Yönetici
K6	39	Boşanmış	Lisans	Asgari Ücretin Üstünde	Yönetici
K7	25	Evli	Lise	Asgari Ücret	Yönetici
K8	29	Bekar	Lisans	Asgari Ücret	Gündüz Müdiresi
K9	43	Evli	İlkokul	Asgari Ücret	Temizlik Görevlisi
K10	40	Evli	Lise	Asgari Ücret	Gece Müdiresi
K11	32	Evli	Ön lisans	Asgari Ücretin Altında	Sekreter
K12	47	Evli	İlkokul	Asgari Ücret	Temizlik Görevlisi
K13	53	Bekar	İlkokul	Asgari Ücret	Temizlik Görevlisi

3.1. İş Yaşamı Öyküleri

Katılımcıların, görüşmelerin yapıldığı apartta uzun yıllar boyunca çalıştığı belirlenmiştir. 2 kişi 9, 2 kişi 7, 3 kişi 6, 4 kişi 4, 1 kişi 2 yıldır; 1 kişi ise 5 aydır çalışmaktadır. Katılımcıların çalışma saatleri ise şu şekildedir: Temizlik görevlisi olarak çalışan kadınlar sabah 08. 00 akşam 18. 00 arası çalışmaktayken gündüz müdiresi 08. 30- 18. 30 arası çalışmaktadır. Gece müdiresi ise akşam 18. 30’da iş başı yapıp sabah 08. 00’a kadar mesaisi devam etmektedir. Bir apartta çalışan aşçılardan biri 07. 00- 15. 00 arası çalışırken

kendisi gibi aşçı olan iş arkadaşı 11. 00- 19. 00 arası çalışmaktadır. İş tanımını yönetici olarak yapan katılımcılar ise esnek saatlerde çalıştıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

K5 (26, Yönetici/Bekar): “Esnek saatlerde çalışıyorum öyle söyleyeyim. 9’da geliyorum 6’da çıkıyorum normalde ama bu her gün değişebiliyor.”

K6 (39, Yönetici/Boşanmış): “Sekiz saat çalışıyorum. Bazen geç geliyorum geç gidiyorum değişiyor.”

Görüşme yapılan kadınların bir kısmının daha önce mevsimlik işçi olarak çalıştıkları, kışın tarımda iş imkanının kısıtlı olmasından ötürü sürekli bir işe sahip olma isteğiyle ve tanıdıklarının vasıtasıyla öğrenci apartlarında çalıştıkları belirlenmiştir. Bu deneyime sahip olan kadınlardan temizlik görevlisi olan ve aşçılık yapan kadınların oldukları söylenebilir. Tek gelirle yaşamı idame ettirmenin zorlaşması, ev geçiminin ve çocukların eğitim ve bakım ihtiyacının yetersizliği kadınları çalışma yaşamına çeken bir faktör olarak değerlendirilebilir.

K1 (45, Temizlik Görevlisi/Evli): “İşe bir öneri vasıtasıyla girdim. Maddi açıdan zor durumdaydık. Buradan da bir işçiye ihtiyaçları olduklarını duyduğum için buraya geldim. Başvurdum, o şekilde girdim... Maddi imkansızlıklar olmasaydı iş aramazdım. Ev hanımıydım. Kendi yağımızda kavruluyorduk. Maddiyata çok ihtiyacım yoktu açıkçası.”

K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli): “Önceleri tarımda çalışıyorduk. İhtiyaçtan dolayı yaz kış çalışmam gerekti. Bir arkadaş tavsiyesiyle burası oldu. İhtiyacımız olduğu için ihtiyacımız olmasaydı çalışmazdım.”

K13de (53, Temizlik Görevlisi/Bekar) daha önce tarlada çalışanlardan ve arkadaşı vasıtasıyla işe girenlerdendir. K8 (29, Gündüz Müdresi/Bekar) ise lisans mezunu ve bir akrabasının vesilesiyle bu işe başvurduğunu belirtmiştir. Genel olarak işe girişte arkadaşların, akrabaların veya tanıdıkların etkisi yüksektir. Tanışık olmanın sağladığı güven ilişkisinin bunda bir etkisi olmakla birlikte işin niteliği de buna tesir edebilmektedir. Öte yandan maddi imkansızlıkların ve temel ihtiyaçların işe giriş kararında önemli nedenler olduğu görülmektedir. Katılımcılar çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanmasından gurur duyduklarını, yanı sıra çalışmanın kişisel gelişimlerine katkısı olduğunu da ifade etmişlerdir.

Katılımcılara neden bu işi yapıyorsunuz diye sorulduğunda K9 (43, Temizlik Görevlisi/Evli) ve K3 (49, Aşçı/Bekar) gibi temizlik görevlisi ve aşçı kadınların bu işleri; kadının bildiği, evde de yapılan işler olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Geleneksel cinsiyet rollerinin bu noktada aktif rol oynadığı söylenebilir. Can (2018: 42) erkeği kamusal alanla kadını ise özel alanla ilişkilendiren ataerkil ideoloji; erkeği evin dışındaki mesleklerle ve ekonomik sosyal faaliyetlerle ilişkilendirirken, kadını evin içiyle ve ev işleri, yaşlı ya da çocuk bakımı gibi ücretsiz işlerle ilişkilendirdiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda kadınların ücretli bir işte çalışmak istediklerinde geleneksel cinsiyet rollerine uygun mesleklerde çalışma eğilimi gösterildiğini söylemek mümkündür. Meslek kavramının toplumsal bir mantığı ihtiva ettiğini belirten Bourdieu’a göre (2019: 77) meslek kavramı adı altında yakınlıklar ve konumlar arasında uyumlu ilişki vardır ve sembolik tahakküme maruz kalanlar bunu rızaya dayalı biçimde yapar. Katılımcıların yapabildikleri tek iş olarak konumlandıkları özel alana özgü ev içi işlerinin kamusal alanda meslek özgülünde benzeşim kurarak özdeşleştirmelerindeki temel sebeplerden biri burada aranabilir. Kadınların bu mesleklerde çalışmasını etkileyen diğer nokta ise eğitim seviyesi ile ilintilidir. Kadınların eğitim seviyelerinin düşük olduğu durumlarda ev içinde kadının görevi olarak bilinen işlere yönelmelerine veya yönlendirilmelerine kapı araladığı söylenebilir. Günindi Ersöz’e göre (2021: 87) eğitim hem toplumsal hem de bireysel açıdan değişim aktörü olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en aza indirme fonksiyonu olan temel kurumdur. Temizlik görevlisi ve aşçı kadınlarla yönetici/müdire kadınlar arasındaki temel fark şöyledir: Bir taraf yemek ve temizlik dışında başka bir iş yapamayacaklarını ifade ederlerken yönetici/müdire olan kadınların kendi seçimleri olarak bu işi yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda meslek seçiminde eğitim düzeyi ve geleneksel cinsiyet rollerinin etkili olduğuna işaret edilmektedir.

K3 (49, Aşçı/Bekar): “Daha önce hiç çalışmadığım için bu iş bir bayanın bildiği bir meslek. Bura bana ideal gelmişti. Yemek denince de tam benim yapabileceğim bir şey.”

K9 (43, Temizlik Görevlisi/Evli): “Okumadığım için ne yapayım. Temizlikten başka bir iş yok.”

K6 (39, Yönetici/Boşanmış): “Çünkü insanlarla iletişim kurmayı seviyorum. Yönetme işini seviyorum.”

3.2. İşe Giriş Süreci ve Sonrasında Sosyal Çevrenin Tutumu

Öğrenci apartları, kadınların çalışma alanlarından birini oluşturan konaklama sektörü içerisinde yer alır. Kadın emeğine ihtiyaç duyulan sektör olması nedeniyle kadınların istihdam edildiğini söylemek mümkündür. Böylelikle katılımcıların, arkadaş çevreleri tarafından da bu gibi yerlerde çalışma arzusu olduğu belirtilmesine rağmen katılımcılar işe giriş sürecinde aileleri veya sosyal ilişki kurdukları yakın çevreleri tarafından olumsuzlandıkları elde edilen bulgulardandır. Sosyal çevreleri tarafından çalışmalarının gerekli olmadığı, çocuk sahibi olmaları öne sürülerek çalışma yaşamına adapte olamayacakları, kocalarının hâlihazırda bir işleri olduğu kendilerinin çalışmalarına ihtiyaç duyulacak bir unsurun oluşmadığı gibi sebepler ile kadınların işe girişlerinin engellenmeye çalışıldığı belirlenmiştir. Buna rağmen katılımcılar kimi zaman ekonomik gelir yetersizliği sebebiyle, kimi zamanda kendi ifadeleriyle “kendi ayakları üzerinde durmak” için çalışma yaşamına adım attıkları görülmüştür. Katılımcılar işe giriş sürecinde yakın çevrelerinden ve ailelerinden birtakım olumsuz yaklaşımlar ile karşı karşıya geldiklerini şu ifadelerle belirtmişlerdir:

K10 (40, Gece Müdürü/Evli): “İlk önce eşim çok karşı geldi. Dedim ki bir iş buldum çalışacağım dedim. O da bana dedi ki çalışma senin evde iki tane çocuğun var dedi”. Benzer şekilde K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli) “eşim çalışmamı desteklemedi... Eşim eve yettiğini düşünüyordu yetmediğini bildiği halde bile bile. Erkekler, kadın kendi yetkisi altında olsun ister özgür olmasını istemez o yüzden çalışmamı desteklemedi” ifadesini kullanmıştır. Gedik, Çakır ve Coşkun’a göre (2020: 91) erkek, erkek olarak var olabilmek ve ataerkil yapı içerisinde saygınlığını koruyabilmek için çalışmak zorundadır. Ataerkil toplumsal yapıda erkek evi geçindirme rolünü oynar. Erkeğin, erkekliğini oluşturan temel nüveler arasında evin geçimini sağlama işlevi olması, karısı çalışmak istediğinde otoritesinin veya erkekliğinin sorgulanmasına yönelik hamle olarak değerlendirilebilir.

K6 (39, Yönetici/Boşanmış) hem boşanmış hem çocuklu bir kadın olmasının çalışmasına engel teşkil eden unsur olarak değerlendirildiğini bu nedenle toplum baskısıyla yüz yüze geldiğini belirtmiştir: “Her zaman şununla karşılaştım; aşağı sektörde kadınsın yapamazsın, başarılı olamazsın, çocuğun var dediler... Her zaman kadına yönelik toplum baskısı var özellikle boşanmış bir kadınsanız”.

Kadınların çalışma yaşamında rol almaya başladıktan sonra bireysel gelişimlerini ve değişimlerini fark eden ailelerinin veya yakın çevrelerinin tutumlarında bazı değişimler olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Bu değişim hem katılımcıların yakın çevrelerine yönelik olarak hem de yakın çevrelerinden katılımcılara yönelik olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların çalışması komşularına, akrabalarına veya arkadaşlarına vakit ayıramamalarını beraberinde getirmiştir. Çalışmalarını desteklemeyen sosyal çevrelerinin ise hem zaman yetersizliğinden dolayı oluşan mesafe hem de ekonomik güçlerinin bulunması katılımcılara yönelik saygıyı beraberinde getirmiştir.

K6 (39, Yönetici/Boşanmış): “İlk başlarda yapamayacağımı söyleseler de sonra sektörümden ve işimden dolayı saygı gördüğümü hissettim.”

K7 (25, Yönetici/Evli): “Bir kesimin bakış açıları, iletişimi iyi yönde değişti. Fikrimi alıyorlar bana danışıyorlar.”

K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli): “Sık görüşmüyorsun ya sık görüşmediğin içinde bir saygınlık oluştu mesafe oluştu.”

3.3. Çalışma İlişkileri, Çoklu Görevler ve Araçsallaştırılan Değerler

Öğrenci apartlarında temizliğe ve öğrencilerle birebir ilgilenmeye özen gösterilmeye çalışıldığı söylenebilir. Temizlik görevlisi kadınların her gün bir katı ve müdüriyeti temizleyecek şekilde iş takvimini planladıkları görülmüştür. Haftada bir olacak şekilde öğrencilerin odaları, ortak alanlar olan banyo ve

mutfağın temizlendiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra bazı öğrenci apartlarında her katta elektrikli süpürge ve Vileda'nın bulunması öğrencilerin temizlik günleri dışında da yaşam alanlarının temizliğine olanak sağlayan bir durum olarak değerlendirilebilir.

K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli): "Altı katlı bir bina her gün bir katı temizliyoruz. Önce giriş müdüriyet temizlenir, katlara çıkılır. Günlük temizlenmesi gereken kat temizlenir". Kadınlar genelde işlerini bu şekilde ifade etseler de perde arkasında kendi sorumluluklarından daha fazlasını yaptıkları görüşmeler esnasında tespit edilmiştir. Ancak temizlik görevlisi olan kadınların bu durumu memnuniyetle ifade ettikleri de gözlenmiştir. K2'nin (42, Temizlik Görevlisi/Evli) ifadesi buna örnek teşkil eden niteliktedir: "Apart bizden sorumlu, dış yapıyla da iç yapıyla da. Dışarıda bir boru kopmuş olur ya da bir buz sarkıtı olmuş olur, onu koparıyoruz, yani apartın her türlü şeyiyle ilgileniriz. Mesela arada bir lağım da bir patlak olur, hemen biz haberdar oluruz, biz önlemeye çalışırız. O ilk müdahaleye yapan biz oluruz ne olursa olsun. Makine bozuk olsun, yapabileceğimiz bir şeyse ilk önce biz gireriz ona, yapmaya çalışırız. Herhangi bir bozuklukta bir o değil yani. Bazen klozet bozulmuşluğu var, yaparız yani, hallederiz. Çoğu zaman ustaya gerek duymayız".

K2'nin (42, Temizlik Görevlisi/Evli) ifade ettiği birçok iş esasında görev tanımları dışındadır. Çalışma ilişkilerindeki hukuki tanımların dışında olan bu çoklu görevlerin emek sömürsünü de içerdiğini söyleyebiliriz. Katılımcılar bu durumun farkında olmalarına rağmen görev tanımı dışındaki işleri rızaya dayalı biçimde yapmalarına ilişkin bazı mekanizmalar taşımaktadırlar. Çalışanların esas işlerinin dışındaki işlerde görev almalarının gerisinde kendilerini sorunları hızlıca çözebilen, dolayısıyla da "ayrıcılık" statüde konumlanmak istemeleri de yatıyor olabilir. Öte taraftan sömürü ilişkileri daha derin mekanizmalarla sürdürülebilmektedir. Bu noktada, White'ın (2010) İstanbul'daki araştırmasını hatırlatmakta yarar bulunmaktadır. Çalışmada işçi sınıfı mahallesinde parça başı iş yapan kadınlar üzerine yapılan bu araştırmada emeklerini komşuluk, kadınlık ve aile üyeliği gibi rollerin bir parçası olarak kabul ettikleri, parça başı işi diğer kadınlarla bir araya gelme gibi sosyalleşme faaliyetlerin bir parçası olarak da görüldüğü keşfedilmiştir. Atölyeleri işletenlerden bazıları emeğini satanlar ile hibe edenler arasında ayırım yapmayarak emek-para mübadelesine katıldıkları için akrabadırlar. Ticari bir ilişki akrabalık ilişkisi gibi anlaşıldırılarak hibe edilen emek akrabalığın diliyle izah edilmektedir. Akrabalığın karşılıklı yükümlülük ve minnettarlık ağı ve bunu taklit eden söylem emek sömürsünün meşrulaştırıcı bir unsuruna dönüşmektedir. Araştırmamızda bu derece baskın bir akrabalık ve karşılıklı yükümlülükler olmasa da çoklu görevler ve kadının ataerkil yapıdaki rollerinin araçsallaştırılması ve kadınların buna çoklu gerekçelerle rıza göstermesi söz konusudur. Bu açıdan "aile gibiyiz" söyleminin çift yönlü bir fonksiyonundan söz edilebilir.

Birincisi, çalışan kadınların emeğinin değer sistemindeki semboller üzerinden sömürülmesidir. Yukarıda dile getirmiş olduğumuz White'ın (2010) izah ettiği durum, eşitsiz güç ilişkilerinde hegemonyanın rızaya dayalı tesisi üzerinde duran Gramsci'nin (2007: 141) yığınların felsefesi olarak betimlediği ve ideolojik açıdan bütünlük arz eden 'kamusal düşünüş'ün bir niteliği olarak da okunabilir. Keza Sennett'in (2005: 87-92), kapitalizmin ilerlemesi sürecinde siyasal ve işletme alanında 'lider baba', 'patron baba' gibi anlamsal tahakküm metaforlarının paternalist ideoloji ekseninde olguları nasıl birleştirdiğine (aile, çalışma yaşamı ve siyasal iktidar arası gibi), sahte sevgiyle nasıl otorite bağı üstlendiğine ve paternalist otoritenin kendisine bağımlı olanların bakımını ancak çıkarlarına hizmet ettikleri sürece üstlendiklerine dair değerini de dikkate değerdir.⁵ Araştırmamızdaki bulgularda Niğde özelindeki toplumsal bağlamın çerçevesinde birden fazla olgunun benzer paternalist mekanizmalarca sentezlendiğine tanıklık etmekteyiz. "Aile" söylemi etrafında çalışan kadınların çoklu görevlendirmeleri duygusal emeği de kapsayacak şekilde geniş paternalist denetim örüntüsüne tabi tutulmaktadır. İş yeri ve yöneticiler böylece geleneksel aile kalıbında babaya yüklenen anlam kodunu ödünç almaktadır ve tahakküm yeni sembolik kodlarla devam ettirilmektedir. Bir taraftan geleneksel ailevi bağlar onanırken diğer taraftan çalışma yaşamının performans beklentileri kaynaştırılmaya çalışılmaktadır. Keza aile bağlarının taklidi veya vekâleti, çalışanların özerkliğini de engelleyebilmektedir. Dolayısıyla geleneksel kültürel kalıplar ile çalışma hayatı arasında kurulan bağlantıda çalışan kadınların çoklu görev emeklerini silikleştiren ve

⁵ Konuyla ilgili Türkiye'den bir örnek olarak bir taşra kasabasının sanayileşme deneyimini 'endüstriyel paternalizm' kavramıyla açıklayan Güler'in (2014) çalışmasına bakılabilir.

maskeleyen bir durum söz konusudur. Akriba olmadan akrabaymış gibi ilişki ve aidiyetlerin geliştirilmeye çalışılması sayesinde emeğin işlevi geleneksel bağların zincirleri içinde kalınmasına ve yeniden üretilmesine de hizmet etmektedir.

İkincisi ise hizmet sektörü olması ve müşterilerinin de genç yaşta bireyler olması hasebiyle onlara koruyuculuk rolleriyle yaklaşacak şekilde pazarlama söylemi geliştirmektir. Duygusal emek⁶ örüntülerinin devreye sokulduğu bu ekseninde örneğin çoklu görevlerden annelik rolünden de istifade edilmektedir. Kısaca çoklu görevler, karşılığı verilmeyen/ücretlendirilemeyen ama karşılıklılık ilişkisinde araçsallaştırılan çoklu emek biçimlerini içinde barındırmaktadır.

İş tanımını yönetici olarak yapan K5 (26, Yönetici/Bekar) ve K7 (25, Yönetici/Evli) öğrenciler ve aileleri ile karşılıklılık ilkesi doğrultusunda güven temelleri oluşturulduğu ve çalışanların hem birbirleriyle hem de öğrencilerle aile gibi olmasının öncelenmesi ve bunun bir garantör olarak değerlendirilmesi dikkat çekicidir. Ailenin, güven üzerine kurulu yakın ve sıcak ilişkiler sağlayan niteliğinin iş yaşamına uyarlamasının gizil bazı yapıları içinde barındırması hasebiyle dikkate değer yönleri bulunmaktadır.

3.4. Kadının Güçlenmesine Eşlik Eden Enstrümanlar

Emek piyasasının içinde olmak, düzenli gelirlerinin olması, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde emekli olma imkânı gibi etkenler katılımcıların anlam dünyalarında; ekonomik güç, evden dışarı çıkabilmek, özgüven ve bir amaç doğrultusunda yaşam sürme gibi unsurlar özgürlük ile özdeşleştirilmektedir. Çalışıyor olmayı özgürlük ile özdeşleştiren katılımcıların ifadelerinden bazıları şunlardır: *“Maddi özgürlükle güçle özdeşleştiriyorum”* (K13, 53, *Temizlik Görevlisi/Bekar*); *“Özgürlük. Her konuda özgürlük. Maddiyatta buna dahil. Dışarıya bir amaç için çıkıyor olmak bile bir özgürlük”* (K5, 26, *Yönetici/Bekar*); *“Özgürlük, özgüven”* (K3, 49, *Aşçı/Bekar*). Katılımcılar “özgürlük” kavramının üzerinde durmalarına rağmen gerçekte özgürlük olarak adlandırdıkları durumu kamusal alana çıkmak ve sosyal çevrelerinin genişlemesiyle kendi maddi varlıklarını ortaya koymak olarak kodladıklarını söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle kadınlar, çalışma yaşamına dahil olduklarında kamusal alanda rol almaya başlamışlardır. Böylelikle kadınlar için kamusal alana çıkmak, bireyselliklerinin gelişmesine katkı veya statü unvanı kazanmaları yolunda işlevsel manalar taşımaktadır. Simmel (2020: 232-233) bu durumu kişiliğin bireyselleşmesiyle açıklarken şu noktalara dikkat çekmiştir: Kişiliğin bireyselleşmesi, toplumsal çevreyle kurulan etkileşimlerin ve ilişkilerin birbirleriyle bağlantılı biçimde ortaya çıkmasıyla bireyin içerisinde bulunduğu sosyal çevrenin genişlemesi bireyin varlık ve eylemlerindeki bireyselliği arttırmasına neden olmaktadır.

Ücretli işte çalışmak kadınların yaşamlarında yeni sosyal ilişki ağının ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Farklı mekânsal özellikleri bulunan yerlerde çalışma saatlerini geçirmek, her yıl yeni veliler ve öğrenciler tanımak çalışma yaşamının devingenliğini oluşturan bir noktadır. Çeşitli etkileşimler içerisinde bulunan katılımcılar yeni bir sosyalleşme süreci yaşamaktadırlar. Bu süreç içerisinde bireyselleşme ve özgüven kadının Niğde'nin toplumsal bağlamında (geleneksel otorite örüntülerinin etkilerini günlük yaşamda bir şekilde sürdürüyor oluşu) sosyal açıdan güçlenmesini etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu doğrultuda kadının güçlenmesi veyahut kendini güçlü hissetmesi, ekonomik güçlenmeyi aşan niteliğe sahiptir. Özgüven ve bireyselleşmeye ek olarak kadınların kişisel yaşamlarına dair motivasyonlarının ve iletişim becerilerinin artması kadının güçlenmesine eşlik eden enstrümanlar arasındadır. Böylelikle ekonomik gücün, kadının güçlenmesinde yelpazenin bir ucunu oluşturduğu söylenebilir.

K11 (32, *Sekreter/Evli*): *“Tabi ki de daha motive oluyorsun, bir ortama girmek daha iyi hissettiriyor.”*

⁶ Duygusal emek, ilgi ve sevgi gibi duygusal bağları içeren bir kavramdır. Duygusal emek aşk/sevgi emeği olarak adlandırıldığında tüm ev işlerini kapsar, annelik söz konusu olduğunda tek özel kişi bu hizmeti verebilmektedir. Duygusal emeğin ölçülmesi mümkün olmadığından her zaman görünmez emek olarak kalmaktadır. Duygusal emek yalnızca özel alanla ilintili bir kavram değildir. Hizmet sektöründe, insanlarla yüz yüze ilişkilerde daha çok kadınların rol olması ve daima gülümsemelerinin beklenmesinin nedeni burada aranabilir: Özkaplan, 2009: 17-19.

K6 (39, Yönetici/Boşanmış): “Maddi açıdan, psikolojik olarak da bir şeyler yaptığını bilmek iyi hissettiriyor. Kadın olarak bağımsız olmak, ayaklarının yere bastığını hissetmek önemli şeyler.”

K5 (26, Yönetici/Bekar): “Maddi olarak bir güç insanı zaten güçlü hissettiriyor. Kimseye bir şey alacağınızda vereceğinizde hesap vermiyorsunuz... İnsan ilişkilerinde güçlü hissediyorum artık. Artık daha cesaretliyim buradan sonra birileriyle iletişim kurma konusunda çok daha cesaretliyim.”

Kadının ücretli bir işte çalışması, güçlenme konusunda temel dinamiği oluşturmaktadır. Kadının çalışması ve çalışmanın sosyal çevrede getirdiği olumlu avantajlar birlikte düşünüldüğünde ekonomik gücün birincil rol oynadığını söylemek mümkün olmakla birlikte çalışma statüsünün bu ekonomik durumun ötesinde de anlamlar içerdiği ortadadır. Ekonomik güce sahip olma amacıyla çıkılan yolda maddi kazancın yanında birçok kazanımlar elde edildiği görülmektedir. Kadınların çalışıyor olması ekonomik güçlenmelerinin önünü açarken ekonomik güçlenmenin de sosyal güçlenme ve motivasyon üzerinde etkili olduğu keşfedilmiştir. Ekonomik güçlenmenin, sosyal güçlenmenin ve motivasyonun bir dişlinin çarkları gibi hareket ettiğini söylemek mümkündür. Birbirleriyle senkronize hareket ettikleri ve ekonomik güçlenmenin ivmesiyle ortaya çıktıkları söylenebilir. Böylece kadınların kendilerine ve hayatlarına dair motivasyonlarının arttığı, sosyalleşmelerinin yolunun açıldığı söylenebilir. İş ilişkilerinin arkadaşlığa dönüşmesi sebebiyle arkadaşlık çevrelerinin genişlemesi sosyal sermayelerini arttıran göstergelerden birini oluşturmaktadır. Katılımcıların işlerini seven bireyler olduklarına ve kendi yaşamlarında gelişim seyirlerine şahit olduklarına dair ipuçları edinilmiştir. İş yaşamı ile güçlenme arasında doğru orantı olduğu katılımcıların bu kazanımlar ile yeni bir benlik inşa etme süreci yaşadıkları çıkarımında bulunulabilir.

Emek piyasasının içinde olmakla katılımcıların toplumsal statülerinin arttığı, kendi yetenek ve potansiyellerinin farkına varıldığı söylenebilir. K12’in (47, Temizlik Görevlisi/Evli) “hayatımın boş olmadığını ve dışa açık olduğunu gösterdi. Kendini hangi alanda geliştirebileceğini görüyorsun. Ev hanımlığından terfi gibi bir şey” ifadesi önemlidir. Kamusal alanda çalıştıkları pozisyonun büyük oranda ev içi işlere benzemesine rağmen katılımcılar K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli) gibi ücretli işte çalışmayı ev kadınlığından iş yaşamına terfi etmek olarak değerlendirmektedirler. Katılımcılar tarafından bu şekilde düşünülmesini sağlayan en önemli etken yukarıda da belirtildiği gibi kadının çeşitli biçimlerde güçlenmesiyle ilintilidir. Çeşitli kazanımlara ve kişisel gelişimlerine katkı sunan örüntüler katılımcıların yaşamlarında yeni döngülerin oluşmasına kapı aralamıştır. Dolayısıyla ücretli işte çalışıyor olmanın katılımcıların kişisel yaşamlarına olumlu katkılar sağladığını söylemek mümkündür.

Elde edilen bulgulara göre kadının ekonomik ve sosyal güçlenmesinin bazı bedelleri vardır. Birincisi kadınların iş yerinde iş tanımı dışında birçok pozisyonda çalışmasıdır. Başka bir deyişle kadın emeğinin rızaya dayalı biçimde sömürülmesidir. İkincisi ise kadınların ailelerine, çocuklarına ve ev içi işlere yeteri kadar vakit ayıramamalarıdır. Bu durumu K1 (45, Temizlik Görevlisi/Evli) şu şekilde ifade etmiştir: “Evin işi, elin işi ve kadınsal zorluk.” Kadınların iş yerlerinde yaptıkları işlerin ön izlemesi evde gerçekleşmekte ve yeteri kadar ev içi işlere vakit ayıramamaları suçluluk duygusuna neden olmaktadır. Hem çalışma yaşamının zorlukları hem de ev içi işlere ayrılan vaktin kadınları olumsuz etkilediğini K2 (42, Temizlik Görevlisi/Evli), *sönmüş balona dönüyoruz* şeklinde ifade etmiştir. Bu durumda eşinin ve çocuklarının kendisinden “hizmet” beklemediğini, ara sıra ev işlerini ihmal etmesinin sorun olmadığını lütf olarak gördüğünü belirtmek gerekir.

K11 (32, Sekreter/Evli) ise ev içindeki bitmeyen mesaiye şu şekilde dikkat çekmiştir: “Ev gerçek hayat burası masal gibi buraya gelince harikalar diyarına gelmiş gibi hissediyorum”. Özbay’a göre (2019) ataerkil toplumsal yapıda her kadın ev kadınıdır. Yapılan görüşmelerden yola çıkılarak kadınlar özel alanda da oldukça büyük bir mesai ile çalışmakta ve ücretli bir işte çalışıyor olmalarının ev içi işleri aksatmaması için ayrıca enerji harcadıkları görülmektedir. Bu durum için “çifte yük” (double burden) (Bryson, 2003) kavramı kullanılmaktadır. Kadınların kamusal alanda ücretli çalışmalarının yanında ev içi emeklerinin de sürdürülmesi çifte yük kavramı ile açıklanmaktadır (Başak, Kingır ve Yaşar, 2013: 20). Ayrıca ev içi işlerin aksatılmasının çocukları ihmal etmekle özdeşleştirilmesi dikkat çeken bir diğer noktadır. Bu noktada K2’in (42, Temizlik Görevlisi/Evli) ifadeleri dikkat çekicidir: “Evime varıyorum bakıyorum hemen banyo kirliyse banyoyu yıkıyorum sanki burayı yıkayınca evi pasak götürmüş gibi oluyo ya. Ben kendi evime niye yetişemiyom ben bir kadını bunları yapmak zorundayım diyom. Demezler mi bak bak çalıştı da kocamın

aklında geçer mi acaba çalıştı da beni ütüsüz bıraktı. Hem ütüsüne yetiyom hem banyomu mutfağımı temizliyom yani hem evimi idare ediyom hem burayı idare ediyom". Çalışma yaşamı kadınların kişisel yaşamlarında birçok şeyi değiştirmiştir ancak ev içindeki rollerini değiştirme noktasında direnç olduğu görülmektedir. Bu direnç kadınların toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmelerinden ve aile içerisinde iş bölümüne dayalı ilişkilerin gelişmemiş olduğundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Çoğu zaman evde daha çok yorulduklarını dile getiren katılımcılar için iş yaşamı "*Alice Harikalar Diyarı*"dır. İşe başlamasıyla beraber K4 (51, Aşçı/Evli) eşinden rahat para istediğini çalışmasa bu noktada zorluk yaşayacağını ellerini ovuşturarak şu şekilde ifade etmiştir: "*Çalışsam zorla para isteyeceğim. Ama çalıştığım için bana para lazım para ver diyebilirim*". Aynı katılımcı görüşmenin ilerleyen dakikalarında kendi kazancını somut bir şekilde görmediğini aylık ücretini kocasının çektiğini ve banka kartının da kocasında olduğunu ifade etmiştir. Eril tahakkümün izlerini taşıyan bu durum kadının mesleği olsa dahi ev içerisinde erkek egemen anlayışın hüküm sürdüğünü gösteren işaretler olarak değerlendirilebilir.

Ücretli bir işte çalışmak kadının toplumsal statüsünün değişmesine öncülük eden bir faktör olarak karşımızda durmaktadır. Budak, Doğan ve Harlak (1991) kadının, toplumsal statüsünün üzerinde ekonomik yapının sağladığı koşulların etkili olduğunu belirtmekle beraber kadının üretim ve entelektüel yeteneklerini açığa çıkartacakları işlerden uzak tutulduğu durumlarda statüsünün düştüğüne vurgu yapılıdır. Çalışma yaşamının katılımcıların kendilerini ev kadınları ile kıyaslamalarının önünü açtığı söylenebilir. Katılımcıların ben ve öteki arasında kurulan ilişki dili ile ev kadınlarına ötekileştirme içeren ifadelerde bulduklarını söylemek mümkündür. Bora'ya göre (2021: 22-23) kadınlık, erkeklikten olduğu kadar başka kadınlıklardan da farklılaşır. Bireyler kendi öznelliklerini diğerleri üzerinden anlamlandırır. Öznellik inşası kadınlar ve erkekler arasında olabildiği gibi kadınların kendi içinde de olabilmektedir. Katılımcılar örtük olarak ev kadınıdır ancak ücretli işte çalışma nosyonunun ön plana çıkan etken olması, benliklerini yeniden inşa etme süreci yaşamaları ev kadınları ve kendileri arasında birtakım farklılıkların olduğuna dair kanaat oluşturduğu söylenebilir. Bu noktada mekânsal özellikleri de dikkate almak gerekmektedir. Connell (2019: 199) bir mekân olarak sokağı; kadınlık, erkeklik biçimleri ve cinsellik tiyatrosu olarak değerlendirir. Ev dışında kamusal alana ait farklı bir mekânda bulunmak başka bir kadınlığın oluşmasına zemin hazırladığını söylemek mümkündür. Katılımcıların çalışan kadın olmaya atfettiği anlam ve çalışma yaşamlarına dair kazanımların yeni bir kadınlık yarattığı söylenebilir. Ev içi işlerde aktif rol aldığını söyleyen K1 (45, Temizlik Görevlisi/Evli) ev kadınları için; "*onlar bir kadın biz iki kadınız*" ifadesinde bulunmuştur. Katılımcılar benliklerini inşa etme noktasında "ben" kimliğini ortaya koyabilmek için ev kadınlarını "öteki"leri olarak görmekte ve olumsuzlayıcı yaklaşım içeren söylemlerde bulunduğu görülmektedir. Ekonomik gücün yanında mekânsal farklılıkların da bu tip bir ayrıma kaynaklık edebileceği düşünülmektedir. Bu açıdan K2 (42, Temizlik Görevlisi/Evli) şu ifadeye bulunmuştur: "*Çok boşa zaman geçiriyorlar... Hayatı bomboş yaşayan bir insanmış gibi gelir. Çünkü o kadının çalışma gibi bir şeyi olmamış evinin işini görmüş apartmanın önüne çıkmış yani ama ben ne yapmışım hem evimin işini bir şekilde görmüşüm hem işime gelmişim. . .*" Çalışmanın avantajlarıyla ev kadını olmanın dezavantajlarının kıyaslanması katılımcılar açısından bir nevi motivasyon kaynağı olduğuna dair ipuçları edinilmiştir. K6'nın (39, Yönetici/Boşanmış) ifadesi buna örnek verilebilir; "*çalışmayan kadınlara oranla kendi ayaklarının üstüne basıyorsun, sosyalleşiyorsun, kendini geliştiriyorsun*". Katılımcılar süreç içerisinde kendilerinde şahit oldukları olumlu değişimlerden çıkarımlarda bulunarak ev kadınlığını olumsuzladıklarını ve sadece ev kadını olmanın dezavantajlı yönlerini hayatlarında deneyim etmeleri nedeniyle kendilerini bu yolla takdir ettikleri söylenebilir. Varlıklarını ve yeniden inşa ettikleri benliklerini kendilerinden farklılaşan yönü olduğunu düşündükleri ev kadınları üzerinden ötekileştirme mottosuyla işlevsel kılınmaya çalışıldığı söylenebilir.

3.5. Problemlerle Baş Etme Stratejileri

Katılımcıların birçoğu işlerine yönelik bir problemle karşılaşmadıklarını problem olması halinde ellerinden geleni yaptıklarını, sorunları mutlaka patronlarına bildirmeden önce kendilerinin çözüme kavuşturmaya çalıştıklarını anlatmışlardır. Katılımcıların işlerine yönelik aidiyet duygusu ve işlerine verdikleri değer problemlerin çözümü noktasında önem teşkil eden bir durumdur. Katılımcıların işleriyle ilgili problem olduğunda zaman zaman kendi deneyimlerinden yararlanarak problemleri çözdükleri

görülmüştür. İşte yaşanan sorunun işle ilgili yaşanan olumlu olaylarla kıyaslanarak çözüldüğünü belirtmek gerekir. Bunun dışında görüşmelerden elde edilen bulgular ve gözlem notlarından yola çıkılarak kadınların işlerinde karşılaştıkları problemler karşısında stratejik hamleler yaptıkları belirlenmiştir. Böylelikle problemlerle iki şekilde baş ettikleri söylenebilir. Birinci strateji; problemin üzerine gitmek, hırs yapmak, mutlaka problemin üstesinden gelme arzudur. Bu stratejiyi uygulayanlar iş tanımını yönetici olarak yapan katılımcılardır. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

K5 (26, Yönetici/Bekar): “Yönetici olarak da olsak müdür olarak da olsak buradaki asıl amacımız müdüriyetin asıl amacı problem çözmek. Sürekli bir problem olur ve o problem çözülür. Konuşarak, anlatarak problem her neyse probleme göre değişiyor sonuçta.”

K6 (39, Yönetici/Boşanmış): “Üstler, veli, öğrenci olabilir karşılıklı konuşarak iletişim kurarak üstüne giderim çözerim. Pes etmem olayın üstüne giderim.”

K7 (25, Yönetici/Evli): “İş için hırsla üzerine giderim. Sorun çözülene kadar hırslı bir şekilde üzerine giderim. O sorun çözülecek.”

Yönetici olan katılımcılar iletişimi güç olarak kullanarak problem çözülene kadar dikkatlerini o noktaya odakladıklarını, işlerinde başarılı olabilmek hem çalışanlar üzerinde hem de öğrenciler üzerinde yetkinliklerini ortaya koymak gibi faktörler ile sorunların üzerine gittiklerini söylemek mümkündür. Birer stratejist gibi hareket eden katılımcılar, karşılaştıkları problemi çözüme kavuşturmaları otoritelerini pekiştiren bir unsur olduğunu söylemek mümkündür.

Apartın işleyişini aksatan, öğrencilerin apart hizmetlerine veya çalışanlarına yönelik bir problemin katılımcılar tarafından çözümlenememesi ve bu durumun işverene taşınması halinde kadınlar işten çıkarılma kaygısı yaşamaktadır. Bu nedenle sorunların çözümü noktasında susmak bir araç olarak kullanılmıştır. Çalışma yaşamlarının devam etmesi ve iş yerlerindeki varlıklarının sürmesi amacıyla susmanın stratejik bir yaklaşım olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. K9'un (43, Temizlik Görevlisi/Evli) bir sorun karşısında patronuyla konuşması takdirde işten çıkması gerektiğini ifade ettiği konuşmaya şahit olunmuştur. Dolayısıyla iş yaşamlarının sürdürülebilir olması kimi zaman katılımcıların susmaları ile ilintili olduğu söylenebilir.

K8 (29, Gündüz Müdüresi/Bekar): “Kendime odaklanıyorum, kendim çözüyorum ya susmam gerekiyor ya da konuşmam gerekiyor o şekilde devam ediyor. Problemler çözülmese de susuyorsun özel sektör olduğu için.”

K9 (43, Temizlik Görevlisi/Evli): “Susarak geliyorum. Yani çok şeyi söylemiyorum, susuyorum.”

Bu tip zorlukların yanı sıra katılımcıların iş yaşamlarına ilişkin mücadele ettikleri pek çok zorluk vardır. Katılımcıların işlerine dair zorluklar ise çeşitlilik kazanmaktadır. Temizlik görevlisi kadınlar için işlerinin temel zorluğu efor harcamak, fiziksel yorgunluk ve öğrencilerin özel alanlarına girme noktasında endişeleri olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra kadınların ailelerine, ev içi işlere ve çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramamaları ifade edilen bir başka zorluktur. Yönetici/müdire olan kadınlar için ise öğrencilerle iletişim ve onları memnun etme durumu işlerinin zorluğunu oluşturan noktadır. K5 (26, Yönetici/Bekar): “Memnun etmek her zaman zor. Yaş aralıkları farklı herkesin istekleri farklı beklentileri farklı”. K8 (29, Gündüz Müdüresi/Bekar): “Öğrenciyle iletişim bu işin zorluğu”. Öğrenci apartının huzurunu sağlamak ve öğrenciler arasında olan bir anlaşmazlıkta rol alan yönetici/müdire olan kadınlar olması sebebiyle işlerinin sorumluluğunun fazla olması, farklı kültürlerden hiç tanımadıkları öğrencilerle etkili iletişim kurma çabası işlerinin zorluğunu oluşturan unsurlar arasında görülebilir. Katılımcıların işlerine dair zorluklar olsa da severek çalıştıkları, işlerinden bahsederken gözlerinin içi güldüğü gözlemlenmiştir. Ayrıca katılımcılar daha iyi iş koşulları veya daha fazla gelir elde edebilecekleri bir işi mevcut işlerine tercih etmemektedirler. İş arkadaşlarıyla ve işverenlerle ilişkilerin birincil ve yakın ilişkilere dayanması buna yol açan temel unsur olarak değerlendirilebilir. Alıştıkları işten başka bir iş hayal etmeyen katılımcılar çalıştıkları öğrenci apartının kendilerine aitmiş gibi benimsedikleri keşfedilmiştir.

3.6. Sahne Önü: İş Yaşamı Etkileşimlerini Keşfetmek

Sahne önü katılımcıların benliklerini sunduğu, performanslarını gerçekleştirdiği alanı ifade eder. Katılımcılar, öğrenciler ve patronları ile beraber olduğu sürece sahne önünde performanslarını sergilerler. Goffman'a göre (2020: 33) performans, bireyin belirli gözlemci kitlesine onlarla etkileşimde bulunduğu süre boyunca gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Bu doğrultuda katılımcılar iş arkadaşlarıyla, patronlarıyla ve öğrencilerle etkileşim halinde buldukları süre boyunca farklı roller ile performanslarını gerçekleştirirler. Bu performansların ilki iş arkadaşlarıyla ilişkiler bağlamında ele alınacaktır. Katılımcıların çeşitli pozisyonlarda çalışmaları ve sayılarının az olması aralarında rekabet olmamasına öncü olmuştur. Katılımcıların uyum içinde çalıştıkları ve zaman zaman kendi aralarında birbirlerinin açığını kapattıkları keşfedilmiştir. Özellikle temizlik görevlisi ve aşçı olan katılımcıların iş arkadaşlarıyla aralarında takım ilişkisi kurulduğunu söylemek mümkündür. Goffman (2020: 84) rutinin sergilendiği sırada yapılan iş birliğine takım adını verir. İş yaşamı döngüsünde rutin olarak yapılan eylemlerin katılımcıları iş birliğine sevk ettiği söylenebilir.

İş arkadaşıyla birbirlerinin fikirlerini aldıklarını ve bu durumdan çok memnun olduğunu ifade eden K2 (42, Temizlik Görevlisi/Evli) şu şekilde devam etmiştir: *“Mesela bir iş olur, sen şurayı yapiver de ben geliyorum gibisine ya da ben şurayı yapayım seve seve giderim. Hiç gönül kırgınlığı da koymam ortaya. O bana der ben ona derim. Şöyle mi yapsak daha şey olur yani birbirimizin fikirlerine uyumluyuz”*. K4 (51, Aşçı/Evli) ise benzer şekilde şu ifade de bulunmuştur: *“Sendi bendi yok bir iş varsa yapılacak ikimizde koştururuz. Rekabet yok aramızda”*. K10 (40, Gece Müdürü/Evli) ise *“iş arkadaşlarımızla ilişkilerimiz gayet iyi öyle bir olumsuz şeylerimiz yok. Bir şey olduğu zaman birbirimizle paylaşabiliyoruz”* ifadesiyle iş arkadaşlarıyla aralarında etkili iletişim olduğuna dair ipuçları edinilmesine karşın gece müdirelerinin temizlik görevlisinin ve gündüz müdiresinin çıkış saatinde iş başı yapması nedeniyle temizlik görevlisiyle aynı etkileşimin gözlemlenmediğini belirtmek gerekir. Gündüz müdiresi ve gece müdiresi birbirleriyle sık aralıklarla iletişim halinde oldukları birbirlerini bilgilendirdikleri gözlem notları arasındadır. K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli) ve K13'ün (53, Temizlik Görevlisi/Bekar) birbirlerini önceden tanıdıkları için yakın ve birincil ilişkilere sahip olduklarını K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli) şu şekilde belirtmiştir: *“Gayet güzel. Dayanışma her konuda var. Birimiz diğerinin eksikliğini kapatırız, desteksiz olmuyor”*. Katılımcının bu ifadede bulunduğu sırada müdürlerinin geldiği ve gelin görünce gibiler dediğini de belirtmek gerekir.

Katılımcıların patronlarıyla ilişkilerinde en belirgin fark cinsiyettir. Patronun erkek olduğu öğrenci apartlarında çalışanlar ve işveren arasında mesafe olduğu patronun kadın olduğu öğrenci apartlarında ise çalışan ve işveren arasındaki iletişimin birincil ve yakın ilişkilere dayandığı belirlenmiştir. Böylece patronlarının erkek olduğu öğrenci apartlarında çalışan-işveren arasında sosyal mesafenin oluştuğu söylenebilir. Park'a (2021) göre sosyal mesafe, çok yakın olmamakla beraber yaklaşma eğilimi iken Goffman'a (2021) göre etkileşimler özgülünde gerçekleşen mesafedir. Katılımcılar ve erkek patronları arasındaki etkileşimlerin sınırlar çizilerek gerçekleştiği söylenebilir. Aynı durum erkek öğrenci apartında çalışan kadınlar ile öğrenciler arasında da bulunduğunu söylemek mümkündür. Mesafeli ve kısmen resmi ilişkilerin söz konusu olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Katılımcıların kendi ifadeleriyle patronlarıyla ilişkileri şu şekildedir: K8 (29, Gündüz Müdürü/Bekar): *“Her iş yerinde olduğu gibi mesafeli”*. K9 (43, Temizlik Görevlisi/Evli): *“İyi, mesafeli”*. K13 (53, Temizlik Görevlisi/Bekar): *“Patronumuz geldiğinde halimizi hatırımızı sorarlar. Halimizi arz edebileceğimiz insanlar”*. Patronun kadın olduğu öğrenci apartlarında ise etkileşimler aile ve akrabalık grameri çerçevesinde inşa edildiği söylenebilir. Bu durumu öğrencilerle etkileşimlerde de görmek mümkündür.

K3 (49, Aşçı/Bekar): *“Benim de en büyük destekçim de gerçekten patronumdur. İş yerimde patronumdur, dışarıda sıcak ilişkimiz vardır. Kızım gibidir.”*

K4 (51, Aşçı/Evli): *“İyi aile gibiyiz.”*

K2 (42, Temizlik Görevlisi/Evli): *“Demey ki patronumuz saat şu oldu kalkın işinizin başınıza demez. Birlikte kahvaltı yaparız sohbet ederiz.”*

İş tanımını yönetici olarak yapan K5 (26, Yönetici/Bekar) çalışanlarına abla diye hitap ettiğini belirterek aralarında abla-kardeş ilişkisi geliştiğini ifade etmiştir; “burada iş arkadaşlığı söz konusu ama hani gerek benim yaşımdan kaynaklı onların yaşının büyük olmasından kaynaklı bir abla kardeş muhabbetimiz söz konusu... Biz burada aile gibiyiz abla kardeşiz aslında”. Katılımcılar iş yerlerinde aile gibi olduklarını görüşmeler sırasında oldukça sık tekrar etmişlerdir. Evlerine gittiklerinde akıllarının işte ve öğrencilerde kaldığını ifade eden katılımcıların yanı sıra yakın ilişki kurdukları öğrencilerle apart dışında da görüştükları elde edilen bulgular arasındadır. Ayrıca kız öğrenci apartında çalışan katılımcılar öğrencilere “canım”, “bir tanem”, “tatlım”, “kuzum”, “hayatım” gibi sevgi sözcükleri ile hitap ettikleri gözlemler arasındadır. Daha önce de bahsettiğimiz üzere bu ilişki ve etkileşimlerin duygusal emek örüntüsü kapsamında ve iş tanımının dışına çıkan çoklu görevler çerçevesinde değerlendirmek isabetli olacaktır.

K1 (45, Temizlik Görevlisi/Evli): “On sekiz on dokuz yaşına kadar hiç bilmediğimiz kız ama şu kapıdan girdiği zaman bizim kızımız oluyor. Bizim prensesimiz oluyor bizim ailemizden biri oluyor.”

K4 (51, Aşçı/Evli): “Biz onların anneleri gibiyiz. Bir ihtiyaçları oldukları zaman yardımcı olmaya çalışıyoruz.”

K9 (43, Temizlik Görevlisi/Evli): “Yani ben onlara anne gibi yaklaştığım için onlarda bana hiçbir şeyleri olmadı bu zamana kadar saygısızlıkları...”

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak “aile gibi olmak” kavramını biyolojik aileden toplumsal aileye dönüşüm olarak değerlendirilebilir. Bireyler arasındaki etkileşimler süreç içerisinde toplumsal birliğe dönüşebilir. Toplumsal birlik akraba grupları ve iş arkadaşlarında görülebileceği gibi bireyler arasında kolektif iş birliğinin sonucu olarak sosyal ilişki ağını pekiştiren, yakın ve birincil ilişkilere temel oluşturan toplumsal ailede de görünürlük kazanabilir. Ayrıca “aile gibi olma” toplumsal pratiği grup içinde dayanışmayı ve grup bütünlüğünü peçinleyen örüntü olarak değerlendirilebilir. Sembolik olarak aile, iş yaşamında işlevsel rol oynamakla birlikte kolektif bilincin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan unsurları yaratmaktadır. Öte yandan yapılan gözlemlerden yola çıkılarak çalışanlar, işverenler ve öğrenciler arasında aile olgusunun otorite sembolü olarak kullanıldığına dair ipuçları edinilmiştir. Katılımcılar tüm öğrencilerle aynı şekilde samimi ilişkiler kurmamaktadır. Öğrencilerle olan ilişkilerde genellikle sevecen ve samimi davranışlar sergilenmesinin yanında bazen çalışan- öğrenci arasındaki mesafe hissettirilmiştir. Gereklı yerlerde samimi ilişkilerin yaşandığı gerekli yerlerde mesafenin korunduğunu ifade eden K8 (29, Gündüz Müdürü/Bekar) fazla samimiyetin mesafeyi korumaya engel teşkil eden bir unsur olacağına şu şekilde işaret etmiştir: “Yani hem samimi hem mesafeli diyelim yani samimiyeti belirli bir süreye kadar mesafeyi de korumak zorundayız”. En yakın arkadaşının apartta konaklayan bir öğrenci olduğunu belirten K5 (26, Yönetici/Bekar) ise “tamamen kişiye bağlı oluyor gelip sohbet etmek isteyen öğrencilerimizle sohbet ediyoruz. Hiç iletişim kurmayıp sadece konaklamaya gelip odasına girip çıkan öğrencilerimizde var ama aynı zamanda çok çok samimiyet kuran arkadaşlarımız da var” demiştir. Bu daha çok samimi ilişkiyi isteyen öğrencilerle kurulan ilişki dizgesi olarak görülebilir. Ancak esasında tüm öğrenciler başlangıçta apartlara konaklamak için gelmektedirler. Zaman içerisinde çalışanlar ve öğrenciler arasındaki etkileşimler öğrencileri müşteri ve arkadaş olarak iki kategoride değerlendirilmelerine neden olduğu izlenimini vermektedir. İletişimin ve ilişkilerin temel opsiyonları olarak dil, jest ve mimikler, beden dili önemli yer tutar. Tüm bu unsurların bir araya toplandığı bölge olan yüz iletişimde etkin rol oynar. Yüz, iletişim ve etkileşim boyunca ön planda olan kişilerin benliklerini sunma aracıdır. Goffman’a (2021) göre yüz kişinin oynadığı rolle bağlantılı olarak toplum tarafından kabul görmüş benlik imgesidir. Bu bağlamda sosyal etkileşimlerle oraya çıkan duygular ve iletişimin aktarıldığı yüz etkileşimde bulunan kişide belirli çıkarımlar yapılmasına olanak tanır. Karşı tarafa aktarılmak istenen duygular (samimiyet, ciddiyet, mesafe) bu şekilde ortaya çıkar. Katılımcının da ifadesinden yola çıkarak bu duygu değişimi bilinçli olarak yapılan rol değişikliklerini ifade eder. Katılımcılar duruma ve koşullara göre samimiyet veya ciddiyet maskesini takarlar ve benliklerini bu şekilde sunarlar. Katılımcılar ile mesafeli etkileşim kuran öğrencilerin problemlerini daha rahat bildirdiği yakın ilişki kuran öğrencilerin bu konuda daha çekimser davrandıkları gözlem notları arasındadır.

Katılımcılar tarafından öğrencilere sık sık bir şeye ihtiyacı olup olmadığı sorulmaktadır ve böylelikle memnuniyet düzeyleri ölçülmektedir. Bazı öğrenciler çalışan kadınlarla yakın ilişkiler

kurabilmekle birlikte çay, kahve içerek sohbet edebilmektedirler. Öğrencilere evlerindeymiş gibi hissettirilerek aradaki bağlar pekiştirilmektedir. K10 (40, Gece Müdürü/Evli) öğrenciler ile iletişiminden bahsederken ilişki dinamiğini şu sözlerle açıklamıştır: *“Bazen üzgün oluyorlar geliyorlar derdini paylaşıyorlar. Sevinçli oluyorlar paylaşıyorlar. Veya da bir kıyafet alıyorlar onu paylaşıyorlar. Ailesi ile sorunlarını paylaşıyorlar, sevgilisinden ayrılıyorlar onu paylaşıyorlar. Burada psikolog gibi dinliyorsun. İhtiyaç hissediyorlar onun bilincindeyim benim de iki tane kız çocuğum olduğu için iki kız annesi olduğum için onları anlıyorum”*. K10’un (40, Gece Müdürü/Evli) yakınlık kurduğu bazı öğrenciler ile kendi kızlarını tanıştırdığı gözlemler arasındadır. Burada karşılıklı bir mübadeleden de bahsetmek yerinde olabilir. Öğrenciler genellikle lisans düzeyindedirler ve çoğunlukla ailelerinden ayrı bir yaşamı ilk kez deneyimlemektedirler. Öğrencilerin yalnız kalmama ve sosyalleşme ihtiyacı ile katılımcıların apart hizmetlerini beğendirme ve yeniden kayıt yenilemelerine olanak sağlama gibi etkenler arasında bir mübadele olabildiği düşünülmektedir.

3.7. Sahne Arkası: Aile Bireylerinin Desteği ve Karar Alma Süreçleri

Katılımcılar işe giriş sürecinde kimi zaman yakın çevrelerinden kimi zaman da aile bireylerinden yeterli desteği görmemelerine rağmen çalışmaya başladıktan sonra aile üyelerinin desteğini aldıklarını bazı katılımcılar şu şekilde ifade etmiştir:

K11 (32, Sekreter/Evli): “Eşim çalışmamı destekliyor.”

K8 (29, Gündüz Müdürü/Bekar): “Destekliyor, hem de çok destekliyor. Hepsi destekliyor, iki tane abim var onlar da destekliyor, annem var o da destekliyor.”

Çift gelirli ailelere sahip olmanın ekonomik avantajını gören aile üyeleri katılımcıların çalışmasını desteklemektedir. Bu konuda K4 (51, Aşçı/Evli) *“Mecburen destekleyecekler. Kredi ödeyeceksin, kolay değil bu devirde üç tane çocuk okutmak. Paraya ihtiyacımız olmasaydı çalışma ne gereği var derlerdi”* ifadesini kullanırken K2 (42, Temizlik Görevlisi/Evli), *“evet, destekliyorlar. Eşimde işe gir dedi o zaman durumumuzda gerçekten çok kötüydü. Girmemde bizi refaha ulaştırdı. Para gelsin yeter onlar memnunlar”* demiştir. Kadınların çalışmasının desteklenmesinde ekonomik etkenler başat rol oynamaktadır. Kadınların ekonomik güce sahip olması ev içinde alınan kararlarda söz sahibi olunmalarını olumlu yönde etkilemiştir. Katılımcıların iş yaşamına adım atmalarıyla ekonomik olarak güçlenmeleri, özgüvenlerinin artması ve sosyalleşmeleriyle aile içinde karar alma süreçlerinde rol almaya başladıkları söylenebilir. Ev içi giderlere “katkıda” bulunması aile içerisindeki karar alma süreçlerine dahil olunmasında önemli bir nokta olduğunu K12 (47, Temizlik Görevlisi/Evli) şu şekilde ifade etmiştir: *“Bazı şeylerde maddi olarak katkıda bulunduğun için ister istemez söz sahibi oluyorsun. Fikirlerin önemli oluyor”*. Benzer şekilde K13’de (53, Temizlik Görevlisi/Bekar) eve alınması gereken ihtiyaçlar olduğunda fikirlerinin sorulduğunu ve ortak bir kararla hareket edildiğini belirtmiştir. Özçatal’a göre (2011: 24) cinsiyete dayalı iş bölümünde evin geçimi erkeğin işi olarak görülmektedir. Birçok katılımcının “eve katkıda bulunmak, kocasına destek olmak” gibi kavramlarla aile içindeki karar alma süreçlerine dahil olmalarını anlatmaları kadınların anlam dünyalarında, eşlerinin evi geçindiren birincil özne olduğuna dair izlerin olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Niğde örneğinde öğrenci apartlarında çalışan kadınların iş yaşamı deneyimlerini, çalışma ilişkilerini ve öğrenciler ile etkileşimlerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra çalışma yaşamının kadınların güçlenmesine hangi alanlarda katkı sağladığı ve ücretli işte çalışmanın toplumsal cinsiyet rollerindeki etkisi ele alınmıştır. Niğde’de bulunan öğrenci apartlarında çeşitli pozisyonlarda çalışan kadınların çalışma yaşamına giriş ile beraber sosyalleşme, bireyselleşme, özgüven ve ekonomik güç gibi çeşitli yönlerden olumlu kazanımlar elde ettikleri ancak bazı toplumsal rollerinin değişiminde ise dirençlerinin olduğu keşfedilmiştir.

Çalışma sonucunda, kadınların işgücü piyasasına giriş süreci eşleri ve yakın çevreleri tarafından onaylanmamasına rağmen süreç içerisinde bu yaklaşımların destekleyici tutuma dönüştüğü görülmüştür.

Birçok katılımcı maddi imkanlarının yetersiz olması nedeniyle işgücü piyasasına dâhil olmuştur. Méda'ya (2018: 20-27) göre çalışma, toplumsal bağın ve kendini gerçekleştirmenin yeri olması nedeniyle bireyin toplumsallığını ve toplumsal ilişkilerin önemli kısmını oluşturan etkiye sahiptir. Çalışma yaşamı topluluk içinde yaşamayı öğreten, bireyi sosyalleştiren ve toplumsal aidiyet duygusu kazandıran işlemlere sahiptir. Çalışmamız kapsamında, çalışmanın yalnızca ekonomik güçle ilintili olmayan çok daha karmaşık bir kavram olduğu görülmektedir. Ekonomik gücü elde eden kadınların kişisel yaşamlarında pek çok farklılık ve gelişme olmuştur. Çalışma yaşamının kamusal alana çıkma işlevi sağlamasıyla yeni bireyler ile etkileşim kurulmasına ve sosyalleşmelerine imkân sağlanmıştır. Bu bağlamda sosyal gerçekliklerini ortaya koyan kadınların bireyselleşmelerinin önü açılmıştır. Özgüvenlerinin artmasıyla kendi potansiyellerinin farkına vardıkları belirlenmiştir. Bu çerçevede çalışma yaşamının öncesi ve sonrası kıyaslanarak benlik inşa etme sürecinin yansımaları görülmüştür. Kadınların yeni edindikleri kimlik hem aile yaşamı içerisinde alınan kararlarda daha çok söz sahibi olmalarını sağlamış hem de sosyal çevreleri tarafından saygınlıklarını arttırmıştır. Bu eksende kadınların toplumsal statülerinin arttığını söylemek mümkündür. Buna karşın kadınların gelirlerini “eşlerine destek olmak veya eve katkı sağlamak” kavram setleri üzerinden inşa etmeleri evi geçindirme rolünü yalnızca erkeğe teslim ettiklerini göstermektedir. Ev içi işlerde kadınların birincil rol almaları böylelikle ev içerisinde iş bölümünün olmayışı da kadınların toplumsal rollerinde değişiklik olmadığını göstermektedir. Kadınların ev içi işlerin temel özneleri olmalarına rağmen çalışma yaşamının hayatlarına getirdiği avantajlarla ev kadınlarını olumsuzladıkları ve ötekileştirdiklerini söylemek mümkündür. Farklı kadınlıklar arasında ortaya çıkan güç savaşımının kadının emeğinin ikinci kez görünmez kılındığı düşünülmektedir.

Öğrenci apartlarında çalışan kadınların işlerine yönelik birtakım zorluklar bulunmaktadır. Temizlik görevlisi kadınların öğrencilerin odalarına girmeye çekinmeleri işlerinin zorlukları arasındayken aşçı kadınlar için harcanan yüksek enerji ve yorgunluk işin zorlukları arasındadır. Yönetici/müdire kadınlar için ise öğrencilerle iletişim işlerinin zorluğunu oluşturmaktadır. Katılımcılar işlerine dair bir problem olduğunda, problemin mutlaka çözülmesi gerektiği anlayışıyla üzerine hırsla gittikleri ve problemin işverene yansması durumunda susma yoluna gittikleri görülmüştür. Gününün önemli bir zaman dilimini iş yerinde geçiren katılımcıların birbirleriyle ve öğrencilerle kurdukları ilişki önem taşımaktadır. İş arkadaşlarıyla aralarında herhangi bir rekabetin olmadığını aksine iş birliği ve dayanışmanın olduğu sonucuna ulaşılırken çalışan sayısının az olmasının bu durumda etkili olduğu söylenebilir. Apartlarda konaklayan öğrenciler ile ilişkilerinde ise samimi üslubun kullanıldığı fakat yalnızca bu samimiyeti kabul eden öğrencilerle yakın ilişkiler kurulduğu bulgular arasındadır.

İşveren-çalışan, çalışan-öğrenci ve iş arkadaşlığı düzleminde ilişkilerin ‘aile gibi olmak’ söylemi ile kurulduğu belirlenmiş ve gözlemlenmiştir. Aile gibi olmaya referanslı ilişki dili hem duygusal emek örüntüsünün devreye sokulduğunu hem de çalışan kadınların iş tanımları dışında farklı işleri de yapmalarına kapı aralandığına işaret etmektedir. Kültürel dünyadaki sembolik değerlerinden ve duygusal emeğin aile gramerine uygun bir söylemle çalışma hayatına yerleştirilmesi, mevcut eşitsiz ilişkilerin ve sömürü mekanizmasının meşruluk kazanmasına yaradığını ve rıza üretimine katkı sağladığını söyleyebiliriz. Böylelikle geleneksel aile değerleri çalışma hayatının güç ilişkilerinde araçsallaştırılabilmektedir. Keza kadınların rızaya dayalı şekilde çoklu görevlerde bulunmaları, kültür dolayısıyla gerçekleşen emek sömürüsünün bir yüzünü bizlere gösterebilmektedir. Duygusal emekle bütünleşen bu örüntü, rıza üretim ve denetim mekanizmalarının, yani bütünsel yapının da bir parçası olmaktadır. Çalışanların aidiyet duygusu ve ‘her işten anlayan’ olmanın itibarı gibi birtakım kültürel değer kalıpları bu süreçte etkili olmaktadır. Bu noktada, rıza üreten ve sömürü ilişkilerini de maskeleyen veyahut çoklu görevlerin sorgulanmasına set çeken değer sistemlerinden bahsedilebilir. Dolayısıyla kültürel değerlerle dolaymlanan iş ve ortam tatmini, kamusal alanda veya iş yaşamında var olma, benliğini ve kimliğini inşa edebilme gibi imkân ve beklentiler, emek sömürsünde ve güç ilişkilerinde araçsallaştırılabilmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, G. (2013). Üretiyorum Öyleyse Varım: Buldan'da Ev Eksenli Çalışan Kadınların Aile ve Toplumsal Yaşamda Görünmeyen Emeği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (1), 258-267.
- Aslan, H. (2016). Ev-Eksenli Çalışan Kadınların Sosyal ve Ekonomik Hayatlarına İlişkin Bir Saha Araştırması: Denizli İli Örneği. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8 (1), 68-90.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 231-274.
- Başak, S. , Kingir, S. & Yaşar, Ş. (2013). *Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya*. Ankara, Anka Kadın Araştırmaları Merkezi.
- Bilir, Z. E. (2018). Duyguların ve Bedenlerin Ticarileşmesi: Ankara'daki Alışveriş Merkezlerinde Çalışan Kadın Satış Görevlileri. *Emek Araştırma Dergisi*, 9 (13), 19-48.
- Bora, A. (2021). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2019). *Eril Tahakküm*, (B. Yılmaz, Çev.). İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Bryson, V. (2003). *Feminist Political Theory An Introduction*. (2. Bs.). New York, Palgrave Macmillan.
- Budak, G. Doğan, H. Z. & Harlak, H. (1991). Çalışan Kadınların Sorunları: Bir Toplumsal Değişme Araştırması. *Aile ve Toplum*, 1 (1), 1-10.
- Can, Y. (2018). Ataerkil İdeoloji Tartışmalar. D. Şenol & H. E. Kaya (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* içinde (ss. 36-60). İstanbul, Lisans Yayıncılık.
- Ciğerci Ulukan, N. & Özmen Yılmaz, D. (2016). Kamu Sağlık Sektöründe Çalışan Taşeron Kadın İşçiler: Samsun ve Ordu İli. *Çalışma ve Toplum*, 1, 87-114.
- Ciğerci Ulukan, N. (2019). Kırsal Dönüşüm, Tarım Dışı İstihdam ve Kadın Emeği Fındık Fabrikalarında Çalışan Kadınlar. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 10 (16), 123-140.
- Connell, R. W. (2019). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, (C. Soydemir, Çev.). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.
- Ecevit, Y. (2021). *Türkiye'de Katılımlı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*. Ankara, CEİD Yayınları.
- Emsen, Ö. S. (1999). Kapitalist Kentleşme ve Marksist Yedek Sanayi Ordusu: Analitik Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13 (1), 161-172.
- Etike, Ş. & Demir, A. S. (2017). Toplumsal Eşitsizlikler ve Kadın Emeği Medya Endüstrisi Üzerine Bir Araştırma. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 8 (12), 123-144.
- Gedik, E. , Çakır, H. & Coşkun, A. (2020). Bir İnşaa Süreci Olarak Erkeklik: Yozgat Örneği. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 84-95.
- Goffman, E. (2020). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, (B. Cezar, Çev.). İstanbul, Metis Yayıncılık.
- Goffman, E. (2021). *Etkileşim Ritüelleri Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler*, (A. Bölükbaşı, Çev.). Ankara, Heretik Yayınları.
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri*, (A. Cemgil, Çev.). İstanbul, Belge Yayınları.
- Güler, H. (2014). *Patron Baba ve İşçileri: İşçi Sınıfı, Köylülük ve Paternalizm*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Günindi Ersöz, A. (2021). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Hüseyinli, N. (2015). Uluslararası Sözleşmeler Işığında Aile ve Çalışma Yaşamının Uzlaştırılması Kapsamında Ebeveyn İzninin Uygulamadaki Yeri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 271-309.
- Kalaycıoğlu, S. , Rittersberger Tılıç, H. , & Çelik, K. (2016). *Bakım Sektöründe Kayıt-Dışı Kadın Emeğinin Farklı Aktörleri ve Boyutları*. The World Bank.

- Kocacık, F. & Ayan, S. (2011). Türkiye’de Tekstil Alanında Çalışan Kadınlar ve Sorunları: (İstanbul-Adana-Denizli-Sivas ve Tekirdağ İli Örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 464-483.
- Kümbetoğlu, B. , User, İ. & Akpınar, A. (2015). Gıda, Tekstil ve Hizmet Sektörlerinde Kayıtdışı Çalışan Kadın İşçiler. A. Makal & G. Toksöz (Ed.), *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği* içinde (ss. 255-298). Ankara, İmge Kitapevi.
- Makal, A. (2010). Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği. *Çalışma ve Toplum*, 2, 13-40.
- Makal, A. (2015). Türkiye’de Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri: 1920-1960. A. Makal & G. Toksöz (Ed.), *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği* içinde (ss. 35-97). Ankara, İmge Kitapevi.
- Méda, D. (2018). *Emek Kaybolma Yolunda Bir Değer Mi?* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar Cilt 2*, (Ö. Akkaya, Çev.). Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sayılarla Üniversite: <https://www.ohu.edu.tr/sayilarla/> Erişim Tarihi: 07. 12. 2022.
- Özbay, F. (2019). *Kadın Emeği Seçme Yazılar*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 21-39.
- Özkaplan, N. (2009). Duygusal Emek ve Kadın İşi/Erkek İşi. *Çalışma ve Toplum*, 2, 15-24.
- Özkaplan, N. (2015). Hizmet Sektöründe Duygusal Emek ve Toplumsal Cinsiyet. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 15 (56), 15-21.
- Park, R. E. (2021). *Toplumsal Etkileşim & Toplumsal Güçler*, (G. İnan Yağlı, Çev.). İstanbul, Pinhan Yayıncılık.
- Sennett, R. (2005). *Otorite*, (K. Durand, Çev.). İstanbul, Ayrıntı.
- Simmel, G. (2020). *Bireysellik ve Kültür*, (T. Birkan, Çev.). İstanbul, Metis.
- Şahin, E. & Acar Şentürk, Z. (2019). Türkiye’de Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Alanında Çalışan Kadınların İş Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığına İlişkin Bakış Açılıarı. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 321-358.
- Toksöz, G. (2018). *Kalkınmada Kadın Emeği*. İstanbul, Varlık Yayınları.
- Topkaya, Ö. & Korucu, G. (2018). Hizmet Sektöründe Çalışan Kadınların İş Tatmin Düzeyleri ve Pozitif Psikolojik Sermaye Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 39-52.
- Tükeltürk, Ş. A. & Perçin Şahin, N. (2008). Turizm Sektöründe Kadın Çalışanların Karşılaştıkları Kariyer Engelleri ve Cam Tavan Sendromu: Cam tavanı kırmaya yönelik stratejiler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 113-128.
- White, J. B. (2010). *Para İle Akraba: Kentsel Türkiye’de Kadın Emeği*, (A. Bora, Çev.). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Yanmaz, K. & Korkmaz, O. (2021). Lojistik sektöründe çalışan kadınların motivasyonlarının cam tavan algıları açısından değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35 (3), 805-832.
- Yücel, G. (2019). Sanayide otomasyon ve kadın emeği. *Çalışma ve Toplum*, 1 (60), 457-478.